

693.213 me

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Department of Psychology, Faculty of Philosophy, University of Zagreb

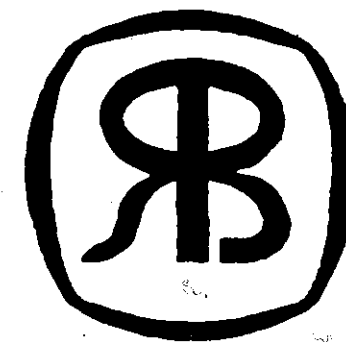
Hrvatsko psihološko društvo
Croatian Psychological Association

Naklada Slap

XVI. DANI RAMIRA BUJASA
16TH RAMIRO BUJAS' DAYS

11. – 13. prosinca 2003.
December 11 – 13, 2003

Sažeci priopćenja
Abstracts

Zagreb, 2003.

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Hrvatsko psihološko društvo
Naklada Slap

XVI. DANI RAMIRA BUJASA

Sažeci priopćenja

Urednici/Editors

Denis Bratko, Vladimir Kolesarić i Darja Maslić Seršić

Zagreb, 2003.

Programski odbor:

Vladimir Kolesarić (predsjednik), Zvonimir Knezović (zamjenik),
Denis Bratko, Darja Maslić Seršić, Želimir Pavlina, Meri Tadinac Babić, Vesna
Vlahović Štetić

Organizacijski odbor:

Darja Maslić Seršić (predsjednica), Denis Bratko (zamjenik), Mirta Galešić,
Dragutin Ivanec, Željka Kamenov, Gordana Kuterovac Jagodić, Daria Rovin

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb
UDK 159.9 (063)(048)

DANI Ramira Bujasa (16; 2003; Zagreb)
<Šesnaesti dani Ramira Bujasa>

XVI. dani Ramira Bujasa, Zagreb, 11.-13. prosinca 2003.:
sažeci priopćenja = 16th Ramiro Bujas' Days, December 11-13,
2003: abstracts /<urednici = editors Denis Bratko... et al.>. -
Zagreb : Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet:
Naklada Slap, 2003.

Tekst na hrv. i engl. jeziku.

ISBN 953-175-201-X (Fakultet)
ISBN 953-191-250-5 (Naklada Slap)
431125108

Tisak Naklada Slap

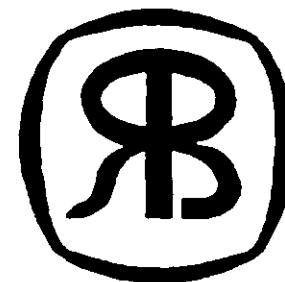
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU
FILOZOFSKOG FAKULTETA
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
I
HRVATSKO PSIHOLOŠKO DRUŠTVO

Department of Psychology, Faculty of Philosophy, University of Zagreb
and
Croatian Psychological Association

PROGRAM

XVI. DANI RAMIRA BUJASA

16th Ramiro Bujas' Days

Filozofski fakultet
Faculty of Philosophy

Zagreb, 11. – 13. prosinca 2003.
December 11 – 13, 2003, Zagreb, Croatia

Četvrtak/Thursday, 11. XII. 2003.

Predvorje / Lobby

17.00 – 18.00 Registracija i podjela materijala

Dvorana VII / Hall VII

18.00 – 19.00 Svečano otvaranje i dodjela nagrada

Želimir Pavlina i Vladimir Kolesarić:

Ramiro Bujas i popularizacija psihologije

19.00 – 19.30 Pozvano predavanje / Keynote address

Predsjedava/Chairperson: Vladimir Kolesarić

Klas Matija Brenk:

O Bujasovoj kombiniranoj psihofizičkoj metodi

Vijećnica

19.30 – 21.00 Domjenak / Welcome party

Petak/Friday, 12. XII. 2003.

Dvorana II / Hall II - Izlaganja / Papers

9.00 – 10.40 *Predsjedava/Chairperson: Ilija Manenica*

Podlesek, A., Komidar, L.

Comparison of three psychophysical methods for measuring representational displacement

Righi, G., Dosualdo, P., Modolo, L., Gianni, A., Galmonte, A., Agostini, T.

Goalkeeper engaged in penalty: Critical visual information

Komidar, L., Podlesek, A.

Acceleration perception for simulated motion in depth and the role of height in visual field

Fulgosi, A.

Mjerenje prepoznavanja i razlikovanja opetovano prezentiranih podražaja u skupinama

Ivanec, D., Pavin, T., Kotzmuth, A.

Prag i tolerancija boli u uvjetima različite podražajne usmjerenosti

10.40 – 11.00 Stanka za kavu / Coffee break

11.00 – 12.40 *Predsjedava/Chairperson: Branimir Šverko*

Bajec, B., Bucik, V., Stefanovska, A.

Oscillations in a sequence of reaction times

Topić Ibrahimpašić, F., Kolesarić, V., Ivanec, D.

Bonnardelova sinusoida: Temeljne mjerne osobine

Manenica, I., Proroković, A., Gregov, Lj.

Neki aspekti nelinearne dinamike jednostavne psihomotorne aktivnosti

Slavić, A.

Adekvatnost nekih parametara opterećenja u mentalnim i psihomotornim zadacima

Sočan, G.

A comparative evaluation of three factor analytic methods

Dvorana III / Hall III - Izlaganja / Papers

9.00 – 10.40 *Predsjedava/Chairperson: Dean Ajduković*

Kamenov, Ž., Franceško, M., Jelić, M., Mihić, V.

Nacionalni i europski identitet

Petrović, N., Knežević, A.

Međusobni stereotipi Hrvata, Bošnjaka i Srba u svjetlu dvofaktorske teorije stereotipa

Pašić, E., Petrović, N.

Nacionalni stereotipi i spremnost na pomirenje

Franceško, M., Kodžopeljić, J., Mihić, V.

Stepen izraženosti i struktura evropskog identiteta kod stanovnika Srbije i Crne Gore

Konrad, E.

Cultural determinants of Human development indeks

10.40 – 11.00 Stanka za kavu / Coffee break

11.00 – 13.00 *Predsjedava/Chairperson: Slavko Kljaić*

Wicklund, R.A., Škreblin, I.

When incompetence leads to cognitive coherency

Sardzoska, E., Stamenkova-Trajkova, V., Dimitrijoska, S.,

Dubardzieva, E.

Percepcije socijalne klime i radnog zadovoljstva kod zaposlenih u privredi

Blanuša, N.

Strukturiranje emocija prema čelnicima političkih stranaka:

provjera postavki teorije afektivne inteligencije

Ajduković, D., Čorkalo, D.

Povjerenje i doživljaj izdaje među prijateljima u ratnim vremenima

Vurnek, M., Kamenov, Ž., Ljubin, T.

Percepcija i procjena opisanog djela silovanja prema stupnju bliskosti napadača i žrtve

Ljetna psihologijska škola, Odsjek za psihologiju,

Filozofski fakultet Zagreb - Sućuraj, 2003

Stigmatizacija psihičkih bolesnika, alkoholičara, narkomana, tjelesnih invalida i homoseksualaca

Dvorana III / Hall III

14.15 – 14.45 Pozvano predavanje / Keynote address

Predsjedava/Chairperson: Alija Kulenović

Riccardo Luccio

The Null Hypothesis Significance Testing in Psychology

Dvorana II / Hall II - Izlaganja / Papers

15.00 – 16.40 *Predsjedava/Chairperson: Marta Ljubešić*

Jelić, H., Bilalbegović Balsano, A.

Uvod u primijenjenu razvojnu znanost i pozitivan dječji razvoj

Ljubešić, M., Kralj, T.

Rane komunikacijske geste

Ambrosi-Randić, N., Tokuda, K.

Predodžba vlastitog tijela:

postoje li spolne i kulturne razlike već u predškolskoj dobi?

Ajduković, M., Sladović Franz, B.

Mentalno zdravlje djece u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima

Sindik, J.

Zavisnost procjene opće efikasnosti igrača u programu igraonice

malog nogometa za predškolce od nekih inicijalnih konativnih obilježja

16.40 – 17.00 Stanka za kavu / Coffee break

17.00 – 19.00 Predsjedava/Chairperson: Vlasta Vizek Vidović

Vlahović-Štetić, V., Rovanić, D., Arambašić, L.

Učenički uradak u matematici – doprinos stavova i matematičke anksioznosti

Kolić-Vehovec, S., Bajšanski, I.

Metakognitivno nadgledanje i razumijevanje pri čitanju kod

dvojezične i jednojezične djece

Keresteš, G.

Nastavničke procjene dječjeg agresivnog ponašanja:

utjecaj vrste agresivnosti, spola agresora i spola žrtve

Nikčević-Milković, A., Bezinović, P., Tomljenović, Ž.

Ispitivanje vrijednosnih orijentacija adolescenata prema školi i

slobodnom vremenu

Rovanić, D.

Ciljevi studiranja: povezanost s ciljevima postignuća, strategijama učenja i

uspjehom u studiju

Jerinić Katić, S.

Program psihološko pedagoškog osposobljavanja asistenata na Fakultetu

elektrotehnike i računarstva i Pravnom fakultetu u Zagrebu

Dvorana III / Hall III - Izlaganja / Papers

15.00 – 16.40 Predsjedava/Chairperson: Predrag Zarevski

Bucik, V.

Stability of interpretation of the structure of intelligence reflected in WISC-III

Ljubotina, D., Musa, A.M.

Mjerimo li testovima sposobnosti i sociodemografske razlike?

Bratko, D.

Stabilnost verbalne inteligencije od adolescencije do rane odraslosti:

longitudinalno istraživanje blizanaca

Altaras, A., Radić, E.

Laička shvaćanja inteligencije: odlike inteligentnih osoba

Trinajstić, N., Golčić, J.

Opća kultura istinskih vrednota poznavanjem genija

16.40 – 17.00 Stanka za kavu / Coffee break

17.00 – 19.00 Predsjedava/Chairperson: Mirjana Krizmanić

Franić, M., Akrap, L., Jokić-Begić, N.

Može li se revidirana Beta serija koristiti u razlikovanju psihičkih poremećaja?

Buško, V., Kulenović, A.

Kauzalna analiza odnosa kognitivnih procjena i suočavanja u uvjetima
slabe mogućnosti kontrole događaja

Rajčević, A., Buško, V.

Prilog ispitivanju nekih odrednica i ishoda proaktivnog suočavanja

Zvizdić, S.

Posttraumatska prilagodba mlađih adolescenata čiji su očevi poginuli
tijekom rata

Pokrajac-Bulian, A., Đurović, D.

Učestalost provođenja djeteta i nezadovoljstvo tijekom kao rizični faktori
nastanka odstupajućih navika hranjenja srednjoškolaca u Hrvatskoj i Srbiji

Bugarski, V., Lauri Korajlija, A.

Zloupotreba Interneta ili put k novoj dijagnostičkoj kategoriji

Vijećnica

19.15 – 20.15 Predstavljanje novih testova i knjiga

Predsjedava/Chairperson: Lidija Arambašić

Matešić, K. Novi testovi u izdanju Naklade Slap

Biro, M. Klinička psihologija (ur. Biro, M. i Butollo, W.)

21.00 Druženje / Social event

Subota/Saturday, 13. XII. 2003.

Dvorana II / Hall II - Izlaganja / Papers

09.00 – 11.00 Predsjedava/Chairperson: Meri Tadinac Babić

Kostović, M., Radoš, M., Mejaški Bošnjak, V.

Specifične kognitivne smetnje i strukturne promjene mozga na slici
magnetske rezonancije kod adolescenata nakon perinatalnog oštećenja

Benko, M., Horvat, M.

Postoperativne promjene u ponašanju djece uslijed anestezije:

Efekt sedativne premedikacije

Šimić, N., Manenica, I.

Promjene nekih aspekata ispitnog stresa u predispozitivnom i postispitivnom periodu

Hromatko, I., Tadinac Babić, M.

Aktivacijski utjecaji testosterona na prostorno kognitivno funkcioniranje
muškaraca

Bubić, A., Tadinac Babić, M.

Ispitivanje hemisferne interakcije kod rješavanja Stroop zadatka

Golčić, J., Golčić, G.

Trominutni performans bilateralnosti, ljevorukosti i ambidekstrije

11.00 – 11.20 Stanka za kavu / Coffee break

11.20 – 12.40 Predsjedava/Chairperson: Goranka Lugomer Armano

Čubela Adorić, V., Lacković-Grgin, K.

Socijalne i temporalne usporedbe u različitim domenama tijekom
adolescentne i odrasle dobi

Lacković-Grgin, K., Nekić, M., Čubela Adorić, V., Penezić, Z.

Promjene ego integriteta u četiri tranzicijska razdoblja života

Bezinović, P., Tkalčić, M.

Aspekti ličnosti i homoseksualni osjećaji u adolescenciji

Štulhofer, A., Zelenbrz, J., Landripet, I., Kut, S., Gregurović, M., Tiljak, H.

Spol, starenje i seksualnost: struktura i dinamika seksualnog zadovoljstva u heteroseksualnom uzorku urbanih žena i muškaraca

Herbert Janig

Pain experience and pain therapy according to nurses

Dvorana III / Hall III - Izlaganja / Papers

09.00 – 11.00 Predsjedava/Chairperson: Zvonimir Knezović

Chamorro-Premuzić, T., Moutafi, J., Moutafi, A.

The relationship between personality traits, fluid and self-assessed intelligence

Butković, A., Bratko, D.

Porodično istraživanje pet-faktorskog modela ličnosti

Kulenović, A., Buško, V., Jenjić, D.

Može li TAS-20 izmjeriti aleksitimiju kod adolescenata?

Šakotić-Kurbalija, J., Kodžopeljić, J.

Operacionalizacija lokusa kontrole skalom LOK2003

Maslić Seršić, D., Vranić, A., Tonković, M.

Operacionalizacije emocionalne inteligencije:

neki podaci o Testu analize emocija i Upitniku emocionalne kompetentnosti

Papić, M., Kulenović, A.

Može li se emocionalna inteligencija prepoznati u procjenama?

11.00 – 11.20 Stanka za kavu / Coffee break

11.20 – 13.00 Predsjedava/Chairperson: Denis Bratko

Zaluški, A.

Rethinking the expert querying methodology from a cognitive science perspective

Valerjev, P., Čirić, J.

Dedukcija s kondicionalima: Primjena metode analize verbalnih protokola

Vranić, A., Tonković, M., Maslić Seršić, D.

Akustična priroda kratkoročnog pamćenja i efekt mjesta u seriji

Čorko, I.

Efekti postavljanja kreativnih ciljeva različitog stupnja specifičnosti na procijenjenu kreativnost produkata

Domijan, D.

Neuronska mreža za reprezentaciju objekata u vidnom polju

Predavaonica A-230 / Room A-230

11.20 – 13.00 Okrugli stol: Jesmo li s MMPI-2 poboljšali kliničku procjenu?

Voditelj/Moderator: Nataša Jokić-Begić

Sudionici/Participants: Akrap, L., Bencarić, Z., Brajković, L., Galić, S.

Hauptfeld, V., Krizmanić, M., Lauri Korajlija, A., Pačić Turk, Lj.,

Vračić, I.

Dvorana III / Hall III

13.15 – 13.45 Pozvano predavanje / Keynote address

Predsjedava/Chairperson: Vesna Vlahović-Štetić

Mirjana Krizmanić: Tolerancija na djelu

13.45 – 14.15 Svečano zatvaranje

UVODNA NAPOMENA

Sažeci su tiskani abecednim redom, prema imenu prvog autora priopćenja. Urednici knjige sažetaka samo su iznimno intervenirali u sadržaj sažetaka, u slučajevima kada ih je trebalo kratiti, odnosno prilagoditi traženom formatu.

Urednici

NOTE

Abstracts are printed by alphabetic order of the first author of the paper. Editors have changed the received abstracts only in those cases when the abstracts exceeded the requested number of words or needed language adjustments.

Editors

POVJERENJE I DOŽIVLJAJ IZDAJE MEĐU PRIJATELJIMA U RATNIM VREMENIMA

Dean Ajduković i Dinka Čorkalo

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Jedno od psihološki ključnih pitanja za ljude koji su prije rata živjeli u etnički miješanim zajednicama jest "Kako smo im mogli vjerovati?" Ovo pitanje sadrži više značenja, ali osjećaj izgubljenog povjerenja prevladava. Budući da je uzajamno povjerenje stanovnika zajednica pogođenih ratom presudno za proces socijalne rekonstrukcije, cilj je ovog rada ispitati u kojim okolnostima, s kakvim osjećajima i s kojim posljedicama su razišli dobri prijatelji/prijateljice hrvatske i srpske nacionalnosti 1991. godine u Vukovaru, kako to interpretiraju, te bi li i pod kojim uvjetima bili spremni obnoviti kontakt.

Podaci su prikupljeni polustrukturiranim intervjuima s 48 odraslih osoba koje su do 1991. godine živjele u Vukovaru barem 15 godina i imale jako bliske prijatelje druge nacionalnosti. Odabir sugovornika izvršen je lančanom tehnikom tako da je u uzorku bio podjednak broj sudionika hrvatske i srpske nacionalnosti, iz tri dobne skupine i tri obrazovne razine.

Pokazalo se da je predratna mreža socijalnih odnosa u gradu bila vrlo gusta i obilježena snažnim osjećajima privrženosti među prijateljima i susjedima. Prijatelji ili nisu znali etničko podrijetlo svojih prijatelja ili im to nije bilo važno. To je vrijedilo osobito za sudionike koji su u to doba bili adolescenti. Stariji su bolje poznavali etničku sliku, imali su podjednaki broj dobrih prijatelja iz obje etničke skupine, a redovito su zajednički slavili kako katoličke, tako i pravoslavne blagdane.

Utvrđeno je da su ključni elementi raspada prijateljstva bili: kad su prijatelji napustili grad, a da nisu to najavili, kad nakon pada grada prijatelji iz druge etničke grupe nisu ništa učinili da zaštite ili da barem pokažu empatiju prema svojim prijateljima, kad nakon povratka prijatelji ignoriraju tuđu patnju i kad se nakon povratka jedni ili drugi ne usude prvi pristupiti dugogodišnjim (bivšim) prijateljima zbog straha od odbacivanja i poniženja.

MENTALNO ZDRAVLJE DJECE U DJEČJIM DOMOVIMA I UDOMITELJSKIM OBITELJIMA

Marina Ajduković i Branka Sladović Franz

Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet, Zagreb

U istraživanju su uspoređeni pokazatelji mentalnog zdravlja tri skupine djece koja odrastaju u različitom okruženju. Sudjelovalo je 263 djece koja žive u dječjim domovima, 112 djece koja žive u udomiteljskim obiteljima i 200 djece koja žive u vlastitim obiteljima, oba spola u dobi od 10 do 16 godina. Pokazatelji mentalnog zdravlja su bili njihovi rezultati na dva međunarodno poznata upitnika Youth Self-Report (YSR) i Child Behaviour Check-list autora T.M. Achenbaha koji su sukladni jedan drugome i omogućavaju usporedbu samoprocjene djece o njihovim problemima i osjećajima sa procjenama odgajatelja, udomitelja i učitelja.

Podaci su pokazali da niti u jednoj od mjera mentalnog zdravlja nema statistički značajne razlike između djece koja žive u udomiteljskim i vlastitim obiteljima, a da djeca koja žive u dječjim domovima odrastaju pod većim razvojnim rizicima, odnosno iskazuju značajno više internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju i osjećajima. Također je utvrđen značajan raskorak u među procjena značajnih odraslih i djece u svim pokazateljima ponašanja i osjećaja.

U oba uzorka djece izdvojene iz obitelji, ženski spol je značajno povezan s većom razinom internaliziranih problema u ponašanju i osjećajima – s povlačenjem, anksioznosti, depresijom i somatskim problemima. Promjene smještaja nakon izdvajanja iz obitelji značajno su povezane s većim intenzitetom internaliziranih poteškoća. Razina internaliziranih ili eksternaliziranih problema nije značajno povezana s indeksom doživljenog stresa prije izdvajanja iz obitelji, ali je povezana sa aktualnom razinom doživljenog svakodnevnog stresa, doživljenom slabijom socijalnom podrškom, školskim neuspjehom i slabijom prilagodbom na školu.

Dobiveni podaci nedvojbeno ukazuju na potrebu transformacije skrbi za djecu izdvojenu iz obitelji u smjeru smanjivanja broja djece koja odrastaju u institucijama i povećanje kvalitete psihosocijalnih intervencija za onu koja žive u dječjim domovima. Također predstavljaju temelj za longitudinalno praćenje učinaka različitih oblika zbrinjavanja na djecu izdvojenu iz obitelji.

LAIČKA SHVAĆANJA INTELIGENCIJE: ODLIKE INTELIGENTNIH OSOBA

Ana Altaras i Eva Radić

Odeljenje za psihologiju, Filozofski fakultet, Beograd

Prvi cilj istraživanja bio je utvrditi koje to odlike laici pripisuju "inteligentnim", "akademski inteligentnim" i "svakodnevno inteligentnim osobama" i u kojoj mjeri te odlike korespondiraju sa suvremenim ekspertskim konceptualizacijama inteligencije. Drugi cilj bio je ispitati je li se dobiveni opisi "inteligentne", "akademski inteligentne" i "svakodnevno inteligentne" osobe razlikuju u pogledu navedenih odlika i njihovog relativnog značaja. Posebno je ispitan relativni značaj brzine obrade informacija u laičkim shvaćanjima inteligencije.

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 372 ispitanika – studenata beogradskih fakulteta. Kao tehnika prikupljanja podataka korišten je upitnik sa otvorenim pitanjem. Upitnik je imao tri verzije. U svakoj je tražen opis jednog od tri tipa inteligentne osobe. Tri poduzorka ispitanika popunjavala su svaki po jednu verziju upitnika.

Analizom sadržaja identificirano je ukupno šesnaest psiholoških kategorija kojima laici opisuju inteligentne osobe. Prvih devet kategorija odnosi se na sam kvalitet intelektualnog funkcioniranja; naredne tri kategorije obuhvaćaju odlike ličnosti koje su u izravnoj vezi sa intelektualnim funkcioniranjem (poput intelektualnih interesovanja i motivacije), dok se preostale četiri odnose na nekognitivne činioce – interpersonalne karakteristike i crte ličnosti u užem smislu.

Poređenjem frekvencija odlika koje su ispitanici navodili utvrđeno je da postoje statistički značajne razlike između opisa "inteligentne" i "svakodnevno inteligentne" osobe s jedne strane, i opisa "akademski inteligentne" osobe, s druge strane.

Kao okvir za interpretaciju nalaza korištene su suvremene ekspertске teorije inteligencije i, posebno, Sternbergova istraživanja implicitnih teorija inteligencije.

Ispitivanje relativnog značaja koji ispitanici pridaju brzini obrade informacija pokazalo je da ona ima najmanji udio u opisima "akademski inteligentne" osobe, što je u skladu sa shvaćanjem da sa porastom složenosti zadatka opada uloga brzine.

PREDODŽBA VLASTITOG TIJELA: POSTOJE LI SPOLNE I KULTURNE RAZLIKE VEĆ U PREDŠKOLSKOJ DOBI?

Neala Ambrosi-Randić

Filozofski fakultet u Puli, Sveučilište u Rijeci

Katsumi Tokuda

Institute of Community Medicine, University of Tsukuba

Doživljavanje vlastitog tijela učestalo je popraćeno osjećajem nezadovoljstva, posebno kod osoba ženskog spola. Rezultati brojnih istraživanja ukazuju da je upravo to nezadovoljstvo jedan od središnjih faktora u nastanku poremećaja hranjenja. Smatra se da nastaje pod utjecajem kulturnih poruka o poželjnosti mršavog i vitkog tijela koje su karakteristične i učestale u zapadnim zemljama. Iako je nezadovoljstvo tijelom opsežno dokumentirano u adolescenciji, novija istraživanja ukazuju da se ono razvojno javlja već i ranije. Uz to, istraživanja ove problematike sve češće uključuju osobe različite kulturne i etničke pripadnosti u pokušaju utvrđivanja uloge i važnosti kulture u nastanku nezadovoljstva tijelom.

Ovim je istraživanjem ispitano 237 djece predškolske dobi obaju spolova u Japanu i Hrvatskoj. Uz pomoć slikovnog testa djeca iz obje skupine procjenjivala su svoj realni i željeni tjelesni izgled; razlika između ovih dviju procjena predstavlja mjeru nezadovoljstva vlastitim tijelom. Analize podataka ukazale su na postojanje nekih spolnih i kulturnih razlika već u predškolskoj dobi. Japanske su djevojčice iskazivale preferenciju prema mršavijim idealnim figurama u odnosu na dječake. Za razliku od djevojčica među kojima nisu utvrđene razlike, japanski su dječaci u odnosu na hrvatske učestalije iskazivali želju da budu teži odnosno jači. Ovakvi podaci sugeriraju da se začeci nezadovoljstva tijelom mogu pojaviti razvojno vrlo rano, već u predškolskoj dobi i nisu vezani isključivo uz spol ili kulturu. Daljnja istraživanja na skupinama različite dobne i kulturne pripadnosti mogla bi pružiti jasniji uvid u razvojne procese nastanka nezadovoljstva vlastitim tijelom.

OSCILLATIONS IN A SEQUENCE OF REACTION TIMES

Boštjan Bajec and Valentin Bucik

Department of psychology, Faculty of arts, University of Ljubljana

Aneta Stefanovska

*Group of Nonlinear dynamics and Synergetics, Faculty of Electrical Engineering,
University of Ljubljana*

Reaction times are often used in experiments in which processes that underlie human behaviour are studied. Their fluctuations in a sequence of measurements that are not due to the effect of stimuli are usually considered random. In our study we tried to establish whether reaction-times fluctuations are related to the familiarity of the presented stimuli, or to the rhythm of their presentation.

Eight females participated in seven experiments, in each case reaction times to 1188 stimuli were recorded. The stimuli used were either letters or the positions of the hour hand on a clock. The participants were instructed to identify the stimulus on a computer screen, THEIR reactions were verbal. Different rhythms of stimuli-presentation were used.

The results of this study show that a time series of reaction times consists of both randomness and determinism. Several rhythmic components were observed. The most dominant rhythms differ to some extent between participants, but some of them appear consistently in different individuals – those frequencies are apparently connected with the rhythm of breathing, with learning in the experimental situation, and with the rhythm of stimuli presentation.

POSTOPERATIVNE PROMJENE U PONAŠANJU DJECE USLIJED ANESTEZIJE: EFEKT SEDATIVNE PREMIKACIJE

Marta Benko

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet u Rijeci

Mladen Horvat

Zavod za anesteziju i intenzivno liječenje, KBC Rijeka

Cilj istraživanja bio je utvrditi vezu između prijeoperacijske (PRO) sedativne medikacije i incidencije negativnih poslijeoperacijskih (POO) promjena u ponašanju djece izložene tonzilektomiji. Istraživan i učinak na doživljaj boli u POO periodu. Dizajn studije: prospektivna, randomizirana, slijepa. Bolesnici : 44 djece ASA fizikalnog statusa I i II, u dobi od 2 do 10 godina predviđena za adenotomiju/tonzilektomiju. Mjesto istraživanja: Klinika za otorinolaringološke bolesti, KBC Rijeka. Instrumentarij: anamnestički list, Coddingtonova skala stresnih životnih događaja za djecu, temperament (EASI), skala procjene samopoštovanja, PRO anksioznost (mY-PAS), POO promjene u ponašanju djece (PHBQ) nakon 2 tjedna, opservacijska skala za procjenu POO boli (OPS). Statistička analiza: jednosmjerna analiza varijance, stupnjevita regresijska analiza Metoda: Randomizacijom su djeca podijeljena u eksperimentalnu i placebo skupinu. U eksperimentalnoj grupi djeca su premedicirana s midazolamom 0.5 mg / kg peroralno + paracetamol rektalno (10 kg 125 mg, 10-25 kg 250 mg, 25 kg 500 mg). Djeci iz placebo skupine administriran je samo paracetamol rektalno u ranije navedenim dozama). Indukcija i anestezija: sevofluran/ N₂O u kisiku. Rezultati: Od ukupnog broja djece uključene u istraživanje, njih 97,72% imalo je najmanje jedan simptom negativnih postoperativnih promjena u ponašanju. Niti jedno dijete nije imalo simptome u kategorijama opća anksioznost i apatija/povučeno. 42,11% djece iskazivalo je simptome agresivnosti prema autoritetu, 31,57% djece imalo je poremećaj spavanja, 15,57% djece iskazivalo je simptome separacijske anksioznosti, dok je 10,53% djece imalo poremećaj hranjenja tijekom 2 tjedna nakon operacije. Obzirom na aktivni, socijalni i impulzivni temperament djece nema značajne razlike u POO promjenama ponašanja, ali glavni efekt ekscitabilnog temperamenta na POO bihevioralne promjene je statistički značajan, uz statistički značajan interakcijski učinak aktivnosti i impulzivnosti. Isključivanjem interakcijskog utjecaja aktivnog i impulzivnog temperamenta, ekscitabilni temperament i dalje statistički značajno djeluje na maladaptivne POO promjene u ponašanju. Dalje, nema statistički značajne razlike u postoperativnim promjenama ponašanja djece s obzirom na samopoštovanje, PRO anksioznost i spol, ali glavni efekt grupe na POO bihevioralne promjene statistički je značajan. Glede POO boli ne postoje statis-

tički značajne razlike s obzirom na različite vrste temperamenta djece koja su izložena općoj anesteziji i operaciji krajnika. Nadalje, nema statistički značajne razlike u POO boli obzirom na samopoštovanje, PRO anksioznost ili pripadnost grupi, ali postoji tendencija statističke značajnosti obzirom na spol djece izložene općoj anesteziji i operaciji, uz značajan učinak anksioznosti i samopoštovanja. Jedini značajni prediktor POO boli i POO promjena u ponašanju je varijabla PRO anksioznost. Zaključak: Statistički značajan prediktor POO boli i promjene ponašanja je PRO anksioznost. Već je u ranijim istraživanjima hipotetizirano da je upravo PRO anksioznost medijator maladaptivnih POO bihevioralnih promjena, te time i središnji konstrukt. Ovo istraživanje potvrđuje da sedativna premedikacija midazolamom umanjuje anksioznost, olakšava indukciju u anesteziju i smanjuje negativne POO promjene u ponašanju kod djece. Isto tako trebalo bi postati pravilo da se kontakt dijete / roditelj održi i tijekom pripreme, indukcije i buđenja djeteta-bolesnika, a radi lakšeg prolaska kroz iskustvo hospitalizacije / operacije / oporavka.

ASPEKTI LIČNOSTI I HOMOSEKSUALNI OSJEĆAJI U ADOLESCENCIJI

Petar Bezinović

Institut za društvena istraživanja, Zagreb

Mladenka Tkalčić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Rijeka

Razvoj spolnog identiteta u ranoj adolescenciji prirodan je proces koji je, međutim, kompliciraniji i stresniji za homoseksualne adolescente. Društvo stigmatizira i marginalizira homoseksualce. Da bi izbjegli odbacivanje i neprijateljstvo homoseksualni adolescenti moraju skrivati svoj seksualni identitet. Ova činjenica može stvarati specifične probleme za homoseksualne adolescente. Osjećaj izolacije, odbacivanja, depresivnosti i suicidalnih ideja je značajno češće prisutan kod homoseksualnih adolescenata nego kod heteroseksualnih.

Istraživanjem se nastojao utvrditi odnos između homoseksualnih osjećaja i nekih osobina ličnosti kod adolescenata. Ispitivanje je provedeno na uzorku od 2508 djevojaka i 2258 mladića, učenika svih srednjih škola iz Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Dubrovačko-neretvanske županije.

Homoseksualni osjećaji ispitani su čestinom doživljavanja seksualne privlačnosti prema osobama istoga spola. 86,6% djevojaka i 89,3% mladića iskazuje da im se nikada nije dogodilo da im se seksualno svidjela osoba istoga spola. 5,1% djevojaka i 5,9% mladića iskazuje da im se to događa često ili vrlo često.

Dvosmjernom analizom varijance provjeren je odnos učestalosti homoseksualnih osjećaja i spola ispitanika sa simptomima depresivnosti, psihosomatskim simptomima, manifestnom agresivnošću i potrebe za dokazivanjem pred vršnjacima, kao i sa zadovoljstvom životom, životnim optimizmom i autonomijom.

Rezultati upućuju na nelinearne odnose ispitanih varijabli i na značajnu različitost međuodnosa homoseksualnih osjećaja i osobina ličnosti kod djevojaka i mladića.

Prema svim pokazateljima najbolje su prilagođeni i najzadovoljniji životom djevojke i mladići koji iskazuju da nikada nisu osjetili seksualnu privlačnost prema osobama istoga spola. Rijetko doživljavanje homoseksualne privlačnosti povezano je sa značajno negativnijim doživljavanjem i ponašanjem nego što je to često doživljavanje takvih osjećaja, i to posebice kod mladića.

U radu se rezultati razmatraju u kontekstu moguće konfuzije spolnog identiteta adolescenata.

STRUKTURIRANJE EMOCIJA PREMA ČELNICIMA POLITIČKIH STRANAKA: PROVJERA POSTAVKI TEORIJE AFEKTIVNE INTELIGENCIJE

Nebojša Blanuša
Fakultet političkih znanosti, Zagreb

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 253 studenta politologije i novinarstva Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu. Svaki je politički čelnik procijenjen putem dvanaest standardnih i tri dodatna emocionalna markera na 5-stupanjskim ljestvicama intenziteta. Cilj istraživanja je provjeriti strukturiraju li se emocije prema čelnicima političkih stranaka, sukladno postavkama teorije afektivne inteligencije Marcusa i sur. (2000.), u tri dimenzije – entuzijazma, anksioznosti i averzije, pri čemu samostalno izdvajanje dimenzije averzivnosti prema većem broju stranačkih lidera ukazuje na veću konfliktnost političke arene. Kako je, prema teoriji, u srži dimenzije averzivnosti moralno neodobravanje, pretpostavljeno je i postojanje još jedne dimenzije emocionalnih reakcija - moralnog odobravanja, koja je mjerena putem dodatnih markera (poštovanje, divljenje i povjerenje).

Rezultati faktorske analize na razini cjelokupnog uzorka pokazuju kako se emocije prema većini stranačkih lidera strukturiraju u 3 dimenzije, pri čemu emocije moralnog odobravanja zajedno s emocijama entuzijazma čine jednu dimenziju pozitivnog afekta prema političarima. Međutim, kada se posebno analiziraju ispitanici s pozitivnim, odnosno negativnim stavom prema pojedinačnim čelnicima, kod 5 od ukupno 15 procijenjenih čelnika, emocije ispitanika s negativnim stavom strukturiraju se u 4 pretpostavljene dimenzije. Uz ograničenost zaključivanja zbog malog uzorka i specifičnosti populacije ispitanika, rezultate je moguće interpretirati u skladu s postavkama o funkcioniranju "dispozicijskog" i "nadzornog" emocionalnog sustava teorije afektivne inteligencije.

STABILNOST VERBALNE INTELIGENCIJE OD ADOLESCENCIJE DO RANE ODRASLOSTI: LONGITUDINALNO ISTRAŽIVANJE BLIZANACA

Denis Bratko
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Cilj istraživanja bio je ispitati etiologiju stabilnosti i promjena verbalne inteligencije od adolescencije do rane odraslosti. Analiza je provedena na uzorku od 125 parova istospolnih blizanaca (55 jednojajnih i 70 dvojajnih; 71 muških i 54 ženskih parova), koji su testirani u dvije vremenske točke. Starost blizanaca je u prvoj točki mjerenja varirala od 15 do 19 godina ($M=17.25$; $SD=1.327$), dok su u drugoj točki mjerenja sudionici istraživanja bili točno četiri godine stariji. Blizanci su testirani pomoću dva testa verbalnih sposobnosti: testom rječnika te testom fluentnosti riječi. Rezultati su analizirani u svrhu procjene: a) fenotipske stabilnosti verbalnih sposobnosti; b) relativnog doprinosa genetskih i okolinskih faktora individualnim razlikama u ispitivanim sposobnostima; te c) genetskog i okolinskog doprinosa fenotipskoj stabilnosti verbalnih sposobnosti. Dva tipa fenotipske stabilnosti su analizirana - stabilnost individualnih razlika, te stabilnost odnosno promjene u prosječnim rezultatima. Četverogodišnje fenotipske test-retest korelacije bile su vrlo visoke. One su za testove fluentnosti riječi i rječnika iznosile .71 i .74. Kao što je i očekivano, prosječni rezultati na testovima su od razdoblja adolescencije do rane odraslosti porasli. Relativan doprinos individualnim razlikama procijenjen je metodom slaganja modela. Rezultati su pokazali visoku heritabilnost izmjerenih sposobnosti u obje točke mjerenja. Na kraju, provedena je longitudinalna genetička analiza slaganja modela, koja upućuje na zaključak da je opažena fenotipska stabilnost u najvećoj mjeri genetski posredovana.

O BUJASOVEM KOMBINIRANEM PSIHOFIZIČNEM PRISTOPU

Klas Matija Brenk

Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Ljubljana

Kadar uporabljamo večje število konceptualno različnih psihofizičnih metod istočasno, z namenom primerjanja njihove učinkovitosti, se vedno izpostavljam očitku, da je njihova sukcesivna prezentacija podvržena možnim serialnim efektom, predvsem sukcesivnemu kontekstu. Rezultati tovrstnih raziskovanj z zaporednimi aplikacijami različnih metod s tega vidika postaja sporen, tako glede veljavnosti dobljenih rezultatov, saj je tekom meritev predmet merjenja spremenil svoje karakteristike, kot tudi ostalih metričnih opredelitev. Tekom meritev torej, pri zaporednih merjenjih z različnimi, pa tudi z istimi psihofizičnimi metodami, tudi če njihovo uporabo sistematično rotiramo, dobimo različne rezultate, ki pa niso nujno pogojeni s spremembo metodološkega pristopa tekom meritev, ampak lahko nanje vplivajo procesi adaptacije, utrujenosti, spremembe kriterija ali strategije odgovarjanja subjekta ipd. Z. Bujas je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja razvil zanimiv laboratorijski pristop, ki je omogočal konkurentno zbiranje podatkov za večje število psihofizičnih metod. Pobude za tovrstne meritve so bile dane z takratnim intenzivnim preverjanjem nekaterih osnovnih postulatov Teorije detekcije signalov. Pristop je poimenoval Kombinirana metoda in je v prvem obdobju služil le svojemu prvotnemu namenu. Dražljajska situacija je bila namreč koncipirana tako, da je dala podatke za vrednotenje absolutne občutljivosti vsaj za pet metod: Metodo konstantnega dražljaja, DA-NE metodo, Metodo prisilne izbire vrednoteno preko diferencialnih pororcev in preko parametrov d' in Kombinirano metodo. Kmalu pa je postalo jasno, da ima metodološki pristop mnogo večje teoretske in praktične implikacije, ki v končni fazi rezultirajo v novem teoretskem konceptu z nazivom Teorija treh kontinuumov. Tako teorija, kot iz nje izhajajoča metoda, v svojem obdobju, postavlja vrsto novih vprašanj, odpirata nove vidike razumevanja psihičnega procesiranja dražljajev in ne nazadnje omogočata prevrednotenje odnosa do načina procesiranja nekaterih lastnosti človekan v fazi izjave o občutenju.

ISPITIVANJE HEMISFERNE INTERAKCIJE KOD RJEŠAVANJA STROOP ZADATKA

Andreja Bubić

PULS, Zagreb

Meri Tadinac Babić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Istraživanje je provedeno s ciljem provjere učinkovitosti rješavanja određenog zadatka kod unutarhemisferne i interhemisferne prezentacije podražaja. Kao podražajni materijal ispitanicima se prikazivao klasičan Stroop zadatak s bojama i riječima (nazivima boja) kod kojeg je zadatak ispitanika imenovati prikazanu boju zanemarujući pritom istovremeno pokazanu riječ. Ispitanicima su prikazivane dvije vrste zadataka, jednostavni i složeni, u pet različitim uvjeta prezentacije – kod unutarhemisferne prezentacije su oba elementa podražajnog para prikazivana u jedno (lijevo ili desno) vidno polje, kod dviju vrsta interhemisfernih prezentacija riječ je prikazivana u jedno, a pravokutnik u drugo vidno polje, dok su kod središnje prezentacije oba podražaja u paru prikazivana u središnji dio vidnog polja. Vrijeme imenovanja boje prikazanog pravokutnika i točnost odgovora ispitanika su korišteni kao zavisne varijable.

Ispitivanjem je potvrđena pojava Stroop efekta, odnosno kod svih uvjeta prezentacije podražaja je dobiveno vrijeme imenovanja boje bilo statistički značajno kraće kod jednostavnih zadataka u usporedbi sa složenim zadacima. Taj je nalaz u skladu s postavljenim hipotezama istraživanja. Također su pronađene razlike u učinkovitosti obrade zadatka u različitim uvjetima prezentacije, pri čemu je najbrža obrada općenito bila kod bilateralne prezentacije, te unilateralne prezentacije podražaja u desno vidno polje. Utvrđen je i značajan efekt interakcije varijabli složenosti zadatka i uvjeta prezentacije podražaja, čemu je najviše pridonijela situacija središnje prezentacije podražaja. Vrijeme imenovanja boje je kod ove situacije kod jednostavnog zadatka bilo najkraće, a kod složenog najduže u usporedbi s ostalim situacijama. Ovi rezultati nisu potvrdili postavljene hipoteze istraživanja, što je vjerojatno posljedica složenosti ispitivane teme i postojanja brojnih činitelja koji u ispitivanju nisu kontrolirani. Potrebna su dodatna istraživanja kojima bi se ova problematika detaljnije i sustavnije obuhvatila.

STABILITY OF INTERPRETATION OF THE STRUCTURE OF INTELLIGENCE REFLECTED IN WISC-III

Valentin Bucik

Department of Psychology, University of Ljubljana

The Wechsler Intelligence Scale for Children – Third Edition (WISC-III) is one of the most frequently used individually administered instruments for assessing the intellectual ability of children aged from 6 years through 17 years, roughly. Despite its outstanding psychometric features, demonstrated in different language and cultural contexts, and its quality of standardization, some questions concerning the stability and validity of its structure arise, as the data, gathered with WISC-III in different countries, show that in the new version of test alternative interpretations of the achievement may be more conceivable than the classical one. The new factor-based index scores to the familiar Verbal, Performance and Full Scale IQs have been added, providing a more flexible and informative, but standard and structured setting, for the observation and assessment of variety of cognitive activities and a range of other behaviours. For a psychometrist, some important questions arise consequently about the quality of psychological interpretation of test results, such as: which structure (new or old) is more reliable and stable, which of them is more plausible, which interpretation is more valid and usable, etc. The structure of intelligence as represented by WISC-III was examined in the large data set of more than 1000 children of different age groups, taken from the standardization sample in Slovene translation and adaptation of WISC-III. Different exploratory and confirmatory analyses were performed in order to find the best model for hierarchical interpretation of the test result and conceptual as well as methodological reasons for choosing the proposed model are stressed. The critical points of Wechsler's explanation of hierarchical structure of intelligence, lacking the theoretical backgrounds, are discussed, but the outstanding (immense) value of the test for a differential (especially clinical and educational) psychodiagnostics is also underlined.

ZLOUPOTREBA INTERNETA ILI PUT K NOVOJ DIJAGNOSTIČKOJ KATEGORIJI

Vojislava Bugarski

*Odsek za psihologiju i neuropsihologiju, Institut za neurologiju,
Klinički centar, Novi Sad*

Anita Lauri Korajlija

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Internet – globalna kompjuterska korisnička mreža predstavlja suvremeno sredstvo komunikacije čiji je krajnji cilj formiranje najvećeg tržišta na svijetu, naročito kada je u pitanju mogućnost i dostupnost informacija. Kao takva ova virtualna mreža postaje sastavni dio i svakodnevna potreba sve većeg broja njenih korisnika. Podaci koji ilustriraju ovu tvrdnju odnose se na činjenicu da su sva dosadašnja predviđanja o broju korisnika ove globalne mreže prešla i najoptimističnija očekivanja. Međutim sa širenjem Interneta uočena je određena tendencija korisnika ka zloupotrebi Interneta, koja se manifestira na više načina. U skladu s tim istraživači su utvrdili postojanje temelja za uvođenje kategorije patološke upotrebe Interneta ili tzv. ovisnost o Internetu. Potaknuti tom spoznajom cilj ovog istraživanja bio je utvrditi korisnički trend (učestalost boravka na Internetu, sociodemografska struktura korisnika, navike korisničke populacije) u Hrvatskoj i Srbiji i Crnoj Gori te utvrditi eventualne razlike među njima. Istraživanje je provedeno s 200 sudionika, ispitanih upitnikom posebno konstruiranim za ovo istraživanje (u skladu s kriterijima APA-e) koji je distribuiran elektronskim putem. Dobiveni rezultati ukazuju da u okviru domaće populacije korisnika Interneta ne postoji izražena sklonost ka zloupotrebi virtualne mreže kao što je to slučaj s korisnicima u zapadnim zemljama. Međutim ne treba zaboraviti da je korisnički trend kod nas u velikoj mjeri uvjetovan tehničkim i ekonomsko-materijalnim ograničenjima. Očigledno je da interes za upotrebom Interneta raste, i da je on iz godine u godinu sve veći. Povećanjem broja korisnika i poboljšanjem ekonomskog standarda stanovništva stvaraju se uvjeti za nastanak pojave koja bi po svojoj fenomenologiji, ali i etiologiji mogla odgovarati tzv. ovisnosti o Internetu.

KAUZALNA ANALIZA ODNOSA KOGNITIVNIH PROCJENA I SUOČAVANJA U UVJETIMA SLABE MOGUĆNOSTI KONTROLE DOGAĐAJA

Vesna Buško i Alija Kulenović
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Cilj rada je provjera jedne od središnjih pretpostavki transakcijske teorije prema kojoj su kognitivne procjene temeljne odrednice odabira načina suočavanja u specifičnoj stresnoj situaciji. Na uzorku ročnika HV ($N=421$) ispitani su izvori stresa, kognitivne procjene gubitka, prijetnje i izazova odmjerenе uz pomoć skala čuvstava te primijenjene skale za procjenu situacijski specifičnih načina suočavanja. Ispitivanje je provedeno u dva navrata, na početku i pred kraj temeljne vojne obuke.

Analizom slaganja linearnih strukturalnih modela provjeravane su cross-lagged povezanosti između latentnih faktora kognitivnih procjena i načina suočavanja. Rezultati upućuju na razmjerno visoke stabilnosti dviju latentnih dimenzija suočavanja nazvanih 'rješavanje problema' i 'prihvatanje situacije', kao i faktora kognitivnih procjena, naročito 'procjene stresnosti' definirane skalama gubitka i prijetnje. Umjereno visoke korelacije kognitivne procjene 'izazova' s faktorom 'prihvatanja situacije' te znatno niže s faktorom 'rješavanja problema' utvrđene su jedino za podatke unutar iste točke mjerenja.

Jedini statistički i praktički značajan cross-lagged efekt utvrđen u ovim analizama govori o pozitivnom utjecaju početne razine procjene stresnosti na kasnije korištenje emocijama usmjerenog suočavanja. Znatno slabiji, iako također statistički značajan cross-lagged efekt, dobiven je i u analizi odnosa faktora procjene stresnosti i rješavanja problema. Dobiveni rezultati snažno potvrđuju temeljnu pretpostavku o utjecaju primarne procjene na kasnije korištenje 'emocionalnog' suočavanja, a u znatno manjem stupnju na njezin utjecaj na kasnije 'problemsko' suočavanje, dok je kauzalni efekt doživljene izazovnosti situacije na suočavanje tipa 'prihvatanje situacije' u potpunosti izostao.

PORODIČNO ISTRAŽIVANJE PET-FAKTORSKOG MODELA LIČNOSTI

Ana Butković i Denis Bratko
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U ovom je istraživanju provjeravano kolika je sličnost roditelja i djece u sljedećim dimenzijama ličnosti: ekstraverziji, ugodnosti, savjesnosti, emocionalnoj stabilnosti i autonomiji. Na uzorku od 151 učenika trećih i četvrtih razreda jedne zagrebačke gimnazije (95 učenica i 56 učenika), te na njihovim roditeljima (148 majki i 118 očeva) primijenjen je Petfaktorski upitnik ličnosti (Five Factor Personality Inventory - FFPI). Dob djece se kretala u rasponu od 16 do 18 godina ($M = 16.84$), a dob roditelja u rasponu od 35 do 64 godine ($M = 45.10$). Kako bismo provjerili kolika je sličnost roditelja i djece na pojedinim dimenzijama ličnosti, izračunate su korelacije između rezultata očeva i djece, majki i djece te regresije rezultata djece na prosječni rezultat roditelja, kao i u prethodnom istraživanju.

Dobivene su značajne povezanosti rezultata djece i očeva za savjesnost ($r = .23$; $p < .01$) i autonomiju ($r = .21$; $p < .01$), te rezultata djece i majki za ekstraverziju ($r = .17$; $p < .05$), ugodnost ($r = .20$; $p < .01$) i emocionalnu stabilnost ($r = .17$; $p < .05$). Regresije rezultata djece na prosječni rezultat roditelja, što predstavlja najbolju procjenu gornje granice heritabilnosti, bile su značajne za svih pet dimenzija. Te procjene su iznosile oko 0.20 za ispitivane faktore ličnosti.

THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY TRAITS, FLUID AND SELF-ASSESSED INTELLIGENCE

Tomas Chamorro-Premuzic

Department of Psychology, University of Bath

Joanna Moutafi and Adrian Moutafi

Department of Psychology, University College London

A current goal of differential psychology is the integration of cognitive (performance) and non-cognitive (preference) traits. The present study looked at the relationship between the Big Five personality traits (Neuroticism, Extraversion, Openness to Experience, Agreeableness, and Conscientiousness), fluid (Gf) and subjectively or self-assessed (SAI) intelligence. British and American university students together ($N = 186$) completed the NEO-PI-R and the Raven's Standard Progressive Matrices after estimating their intellectual ability on a normal distribution (bell curve). As predicted, Openness to Experience was modestly but significantly related to both SAI ($r = .20$) and Gf ($r = .21$). SAI was also significantly correlated (negatively, $r = -.21$) with Neuroticism. Regressing the Big Five personality traits onto SAI scores showed that these personality traits were found to account for between 9% and 16% of the variance in SAI. At the same time, SAI (like Openness to Experience) was a significant correlate and predictor of Gf, which suggests that SAI may be a mediating concept between personality and psychometric intelligence. Results are discussed with regard to recent psychometric findings on the relationship between personality and cognitive ability, as well as current and future research perspectives on the relationship between different individual differences underlying intellectual competence.

EFEKTI POSTAVLJANJA KREATIVNIH CILJEVA RAZLIČITOG STUPNJA SPECIFIČNOSTI NA PROCIJENJENU KREATIVNOST PRODUKATA

Irena Čorko

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Ispitano je kakav je utjecaj postavljanja ciljeva različitog stupnja specifičnosti na kreativnost produkta. Studentice ($N=47$), podijeljene u 3 eksperimentalne situacije izrađivale su kolaž u različitim eksperimentalnim uvjetima. Varirana je razina specifičnosti kriterija procjene produkata, odnosno vrsta zadatka. U skupini s heurističkim zadatkom nije postavljen kreativni cilj. U skupini s metakognitivnim zadatkom zadan je kreativni cilj, ali nisu dane točne upute kako da se taj cilj postigne. Skupina s algoritamskim zadatkom dobila je upute kako napraviti kreativni kolaž i kriterije prema kojima se procjenjuje kreativnost kolaža. Kreativnost i druge dimenzije radova procijenilo je 11 sudaca tehnikom suglasne procjene. Faktorskom analizom izdvojena su dva ortogonalna faktora za koje se može utvrditi da predstavljaju faktor kreativnosti i faktor tehničke valjanosti. Pokazalo se da postavljanje specifičnog kreativnog cilja (algoritamski zadatak) ima pozitivne efekte na kreativnost produkata. Postavljanje nespecifičnog kreativnog cilja (metakognitivni zadatak) nije dovelo do statistički značajnog povećanja rezultata na faktoru kreativnosti u odnosu na rezultate u skupini u kojoj nije postavljen kreativni cilj (heuristički zadatak). Postavljanje ciljeva različitog stupnja specifičnosti nije imalo utjecaja na procijenjenu tehničku valjanost radova. Rezultati su interpretirani u skladu s teorijom postavljanja ciljeva.

SOCIJALNE I TEMPORALNE USPOREDBE U RAZLIČITIM DOMENAMA TIJEKOM ADOLESCENTNE I ODRASLE DOBI

Vera Čubela Adorić i Katica Lacković-Grgin
Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru

U okviru šireg istraživanja procesa samoevaluacije i samoregulacije osobnog razvoja u adolescentnoj i odrasloj dobi u četiri dobne skupine (adolescenti, mlađi odrasli, odrasli srednje dobi i stariji odrasli) sa po 75 ispitanika oba spola prikupljene su procjene učestalosti i posljedica različitih tipova socijalnih i temporalnih usporedbi u tri domene: postignuća, socijalna efikasnost i zdravlje. U ovom radu željeli smo utvrditi kako na te procjene utječu dob ispitanika, te tip i domena uspoređivanja. Pritom smo krenuli od zapažanja da su neke općenito prihvaćene pretpostavke o razvojnim promjenama u socijalnom i temporalnom uspoređivanju (npr. Albert, 1977; Suls i Mullen, 1981) rijetko empirijski provjeravane i da su pritom ignorirani smjer i domena uspoređivanja.

Dobiveni rezultati pokazuju da su u svim dobnim skupinama i domenama temporalne usporedbe općenito uobičajenije od socijalnih, što je u skladu s prethodnim nalazom Browna i Middendorfa (1996). Određenu potvrdu njihovu nalazu o stabilnosti socijalnih i porastu temporalnih usporedbi u funkciji dobi našli smo samo u domeni zdravlja. U ostalim domenama se i socijalne i temporalne usporedbe, bez obzira na smjer, s dobi zapravo smanjuju. S dobi se također mijenja i utjecaj domene uspoređivanja na korištenje pojedinih socijalnih standarda usporedbe. Mlađi ispitanici različite tipove socijalnih usporedbi koriste najčešće u domeni postignuća a najrjeđe u domeni zdravlja, dok je kod starijih efekt domene bio značajan (ali suprotnog smjera od onog kod mlađih) samo za silazne usporedbe. Ukupni obrazac rezultata sugerira da bi modeli razvojnih promjena u procesima uspoređivanja uz temeljnu distinkciju temporalnih i socijalnih usporedbi trebali uzeti u obzir i različite smjerove uspoređivanja (uključujući mogućnost njihova strateškog korištenja), kao i promjene u salijentnosti pojedinih domena usporedbe.

NEURONSKA MREŽA ZA REPREZENTACIJU OBJEKATA U VIDNOM POLJU

Dražen Domijan
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Rijeka

Važno pitanje u proučavanju neuralne osnove vidne percepcije je kako mozak reprezentira objekte u vidnom polju. Novija istraživanja upućuju na zaključak da se u mozgu formira detaljna reprezentacija okoline. S druge strane postojeći neuralni modeli pokazuju ograničeni kapacitet za stvaranje takve reprezentacije. Stoga je predložena nova rekurentna neuronska mreža sa sposobnošću grupiranja lokalnih vidnih obilježja u jedinstvenu reprezentaciju objekata. Mreža se sastoji od jednog sloja stanica sa lokalnim ekscitatornim i globalnim inhibitornim vezama. Skup neurona koji kodiraju isti objekt označen je sa istom amplitudom aktivnosti dok se različite amplitude aktivnosti za različite objekte održavaju pomoću lateralne inhibicije. Označavanje objekata postignuto je širenjem aktivnosti kroz lokalne rekurentne ekscitatorne veze. U cilju sprečavanja pretjeranog širenja aktivnosti posebna mreža izračunava razlike u aktivnosti susjednih neurona i signalizira prisutnost ruba gdje se širenje aktivnosti mora prekinuti. Kompjuterske simulacije pokazuju da mreža nema ograničenja u broju objekata koji se mogu istovremeno kodirati a svaki objekt je reprezentiran bez gubitaka informacija na rubovima.

Model je testiran i na skupu realnih slika sa prirodnim osvjetljenjem. U tom slučaju mreža stvara preveliku količinu šuma. Stoga je predložena dodatna mreža sa ciljem otklanjanja malih površina koje ne odgovaraju objektima u okolini. Mreža izračunava veličinu svakog objekta odnosno izračunava broj stanica sa istom amplitudom aktivnosti. Kombiniranjem aktivnosti rekurentne mreže i mreže za procjenu veličine postižu se zadovoljavajući rezultati u reprezentiranju objekata na slikama. Obje mreže zasnovane su na realističnim biofizičkim mehanizmima kao što su dendritska inhibicija i multiplikativna integracija između različitih dendritskih grana.

STEPEN IZRAŽENOSTI I STRUKTURA EVROPSKOG IDENTITETA KOD STANOVNIKA SRBIJE I CRNE GORE

Mirjana Franceško, Jasmina Kodžopeljić i Vladimir Mihić

Odsek za psihologiju, Univerzitet u Novom Sadu

Istraživanje predstavlja segment šireg naučno-istraživačkog projekta pod nazivom "Stanje, faktori i razvoj evropskog identiteta u Srbiji i Crnoj Gori" koje se sprovodi pod pokroviteljstvom Ministarstva za nauku, tehnologije i razvoj republike Srbije.

Ciljevi ovog istraživanja su utvrđivanje stepena izraženosti i strukture evropskog i nacionalnog identiteta kod stanovnika Srbije i Crne Gore, kao i utvrđivanje relacija između nekih socio-demografskih obeležja ispitanika (starost i nivo obrazovanja) i evropskog identiteta.

Uzorak je činilo 2853 ispitanika iz četiri regiona (Vojvodina, Šumadija s Beogradom, Južna Srbija i Crna Gora), koji je podeljen na dve uzrasne kategorije i dva obrazovna nivoa. Za merenje pojedinih komponenti nacionalnog i evropskog identiteta primenjena je skala EUROID2002, autora M. Franceško, J. Kodžopeljić i N. Majstorović.

Primenom postupka klaster analize izdvojene su tri grupacije ispitanika različitog profila socijalnog identiteta: 1. višeslojni identitet (evropski i nacionalni), 2. nacionalna isključivost i 3. neizdiferencirani socijalni identitet. Kao faktori diferencijacije ispitanika u pogledu evropskog i nacionalnog identiteta pokazali su se i starost i obrazovni nivo. Pri tome, rezultati ukazuju da je nivo obrazovanja značajniji činilac u formiranju ovog vida socijalnog identiteta.

MOŽE LI SE REVIDIRANA BETA SERIJA KORISTITI U RAZLIKOVANJU PSIHIČKIH POREMEĆAJA

Marina Franić

Zagreb

Leonida Akrap

Psihijatrijska klinika KBC Zagreb

Nataša Jokić-Begić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Iako je Revidirana Beta serija (RBS) zastarjeli test kognitivnih sposobnosti, omiljen u kliničkoj praksi jer ga klinički psiholozi smatraju i dobrom diferencijalno-dijagnostičkom tehnikom. Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti upotrebljivost RBS u razlikovanju osoba s psihičkim smetnjama (psihotična i ne-psihotična skupina) i osoba bez psihičkih poremećaja (usporedna skupina). U ispitivanju koje je obuhvatilo 234 ispitanika podijeljenih u tri skupine (ne-psihotičnu, psihotičnu i usporednu), ispitivani su karakteristični profili uratka po subtestovima RBS za ove tri skupine, te mogućnost razlikovanja skupina obzirom na uradak u testu. Rezultati istraživanja pokazali su da zdravi ispitanici postižu bolje rezultate na testu od patoloških skupina, te da među njima psihotični postižu najslabije rezultate. Iako je RBS test kognitivnih sposobnosti, rezultati dobiveni primjenom ovog testa mogu poslužiti za razlikovanje osoba s psihičkim poremećajima - točna klasifikacija u jednu od tri skupine (psihotičnu, ne-psihotičnu ili zdravu) postiže se u 61.1% slučajeva. Uz vjerojatnost točne klasifikacije od 85,7% moguće je razlikovanje zdrave od patološke skupine ispitanika. Dobiveni rezultati objašnjavaju omiljenost korištenja RBS u kliničkim uvjetima.

MJERENJE PREPOZNAVANJA I RAZLIKOVANJA OPETOVANO PREZENTIRANIH PODRAŽAJA U SKUPINAMA

Ante Fulgosi
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U svakodnevnim situacijama i djelatnostima često je potrebno opetovano prepoznavanje i opetovano razlikovanje podražaja ili podataka unutar većih ili manjih skupina (većeg ili manjeg broja) podataka ili podražaja koji su više ili manje međusobno slični ili različiti. U realnim životnim situacijama je, usporeno s time, svakodnevno potrebno i opetovano prepoznavanje (identifikacija) istih podražaja. Za uspješno snalaženje i funkcioniranje traži se opetovano i točno razlikovanje i opetovano i točno prepoznavanje podražaja koji se javljaju u skupinama, simultano ili u određenim (kraćim) vremenskim razmacima.

U vezi s tim moguće je govoriti o sposobnosti prepoznavanja određenih podražaja (ili nekog određenog podražaja) odnosno o sposobnosti ili mogućnosti razlikovanja podražaja iz neke skupine takvih podražaja. Takve su sposobnosti ili mogućnosti (prepoznavanja ili razlikovanja u tom slučaju indikatori pojedinca (subjekta).

Ukoliko se prepoznavanje i razlikovanje vezuje ili proučava (uspoređuje) između različitih skupina podražaja u zavisnosti od njihovih fizičkih karakteristika ili fizičkih razlika onda nam takve usporedbe omogućuju utvrđivanje osobina podražaja ili podataka - njihovu prepoznatljivost odnosno razlikovnost. u mnogim smo situacijama u realnom životu zainteresirani upravo za te osobine podataka ili podražaja (informacija), tj. za njihovu prepoznatljivost i za njihovu razlikovnost.

Podaci o mogućnosti prepoznavanja ili prepoznatljivosti, odnosno o mogućnosti razlikovanja (razlikovnosti) mogu se utvrđivati (empirijski ili eksperimentalno) i izražavati uz pomoć mjera prepoznatljivosti ili prepoznavanja odnosno mjera razlikovnosti ili razlikovanja iznesenim u ovom prilogu.

TROMINUTNI PERFORMANS BILATERALNOSTI, LJEVORUKOSTI I AMBIDEKSTRIJE

Josip Golčić
Ičići

Goran Golčić
KBC Rijeka

Navode se mnogi poznati ljevac i ambidekstri iz znanosti i umjetnosti, politike i sporta i njihova prosječna čestina pojavljivanja. Diskutiraju se hipoteze o tome zašto su inteligentniji i kreativniji od većine dešnjaka i zašto su kroz povijest ovi u većini. U trominutnom manipuliranju vidi se u kojoj mjeri dominira lijeva, ili desna hemisfera mozga, ili podjednako funkcioniraju, kao kod Leonarda da Vincia. Ispitaniku oba spola od 8 do 80 godina se pokaže zadatak, pa ga sam proba dominantnom i nedominantnom rukom, te bimanuelno. Zatim to radi najbrže što može po 30 sek. Sa dr, lr i s obje: po 5 okomitih frekvencija prekriženih sa 5 vodoravnih – ukupno 10 poteza. Isto i ovih 10 poteza: kružić, križić, trokutić i kvadratić. Dakle dva puta po deset poteza i 6 puta po 30 sekundi je ukupno tri minute. Proba dobro diskriminira bilateralnost i dešnjaka i ljevaka, pa može biti korisna u kliničkim istraživanjima.

AKTIVACIJSKI UTJECAJI TESTOSTERONA NA PROSTORNO KOGNITIVNO FUNKCIONIRANJE MUŠKARACA

Ivana Hromatko i Meri Tadinac Babić
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Ispitivani su aktivacijski utjecaji spolnih hormona na kognitivno funkcioniranje kod muškaraca. Poznato je da postoje sezonske varijacije u razini testosterona, te da su kod muškaraca razine testosterona niže u proljeće, a više u jesen. Izvještaji iz literature upućuju na negativnu povezanost između razine testosterona i prostornog kognitivnog funkcioniranja kod muškaraca (kod žena je taj odnos obrnut, na osnovi čega se pretpostavlja da za najveću učinkovitost u testovima prostornog tipa postoji optimalna razina testosterona koja je niža od prosječne muške, a viša od prosječne ženske razine). Kako bismo provjerili eventualan utjecaj promjena u razini testosterona na prostorno kognitivno funkcioniranje, primijenili smo nekoliko testova prostornog tipa: Vanderbergov test mentalnog rotiranja, Test shvaćanja prostornih odnosa, Test savijanja papira, Test rotacije likova, te Test uspoređivanja kocaka na skupini muških studenata Sveučilišta u Zagrebu. Isti testovi su primijenjeni u dva navrata: jednom u proljeće a jednom u jesen, uz rotiranje redoslijeda mjerenja. Provjerene su intraindividualne razlike u učinku na testovima, tj. razlika u rezultatima ispitanika iste skupine u razdoblju više i niže razine testosterona, kao i interindividualne razlike tj. one među rezultatima ispitanika različitih skupina u tim razdobljima. Rezultati su komentirani pod vidom teorija evolucijske psihologije o filogenezi i ontogenezi spolnih razlika u kognitivnom funkcioniranju.

PRAG I TOLERANCIJA BOLI U UVJETIMA RAZLIČITE PODRAŽAJNE USMJERENOSTI

Dragutin Ivanec
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Tea Pavin
Institut za društvena istraživanja, Zagreb

Ana Kotzmuth
Športska gimnazija, Zagreb

Kognitivni čimbenici, u najširem smislu riječi, mogu imati utjecaja na doživljeni intenzitet boli. Pažnja je jedan od najčešće istraživanih kognitivnih čimbenika. Poznato je i iz svakodnevnog života da odvratanje pažnje na neke druge sadržaje može dovesti do smanjenja doživljaja boli. Istraživanja odnosa pažnje i doživljaja boli opterećena su nizom metodoloških problema, a jedan od njih je i taj što je u velikom broju istraživanja upitno je li manipulacija različite razine usmjerenosti bila uspješna. Naime, odvratanje pažnje od bolnih podražaja putem zamišljanja relaksiranih situacija, izvođenja aritmetičkih zadataka i sl., ne garantira da su svi ispitanici na isti način i u jednakoj mjeri bili usmjereni na nešto drugo. Stoga je u ovom istraživanju ispitan utjecaj različite usmjerenosti na prag i toleranciju boli, na način za koji smo pretpostavljali da će kod svih sudionika izazvati istu razinu odvratanja pažnje s bolnog podraživanja. Kao aktivnost koja je trebala smanjiti pažnju na bolno podraživanje korišten je klasični Stroopov zadatak.

Provedena su dva odvojena pokusa. U oba pokusa podraživanje je bilo isto. Koristili su se električni podražaji koji su zadavani na prste lijeve ruke. Podraživanje je bilo kontinuirano - od vrlo slabih podražaja koji su izazivali osjet dodira, pa do bolnih. U prvom pokusu ispitan je utjecaj istovremenog obavljanja Stroopovog zadatka na prag boli, a u drugom na toleranciju na bol. U prvom pokusu sudionici su trebali prekinuti podraživanje u onom trenutku kada su tek osjetili bol (prag boli). U jednom mjerenju to je bilo u situaciji kad su istovremeno obavljali Stroopov zadatak (smanjenja pozornost prema podraživanju), a u drugom bez ikakvog pridodanog zadatka. U drugom pokusu postupak je načelno bio identičan, s razlikom što su sudionici trebali prekinuti podraživanje kada više nisu mogli trpjeti njegov intenzitet (tolerancija boli).

Dobiveni rezultati su pokazali da usmjeravanje pažnje na Stroopov zadatak nije imalo utjecaja niti na razinu praga boli, niti na razinu tolerancije na bol.

PAIN EXPERIENCE AND PAIN THERAPY ACCORDING TO NURSES

Herbert Janig

University for Applied Sciences Carinthia, Klagenfurt

The aim of the study presented is to find out how nurses evaluate their cancer patients' health, quality of life and type and extent of pain. In addition the study aims to get information about the training in pain therapy and palliative medicine. A sample of more than 300 of Austrian nurses was interviewed via a standardized questionnaire.

The state of health and quality of life of the treated cancer patients are described as little satisfying and most unfavourably affected by the disease. The nurses suppose that the patients experience pain more intense than could be expected of them as endurable. Nevertheless the cancer patients appreciate pain therapy.

Only few nurses are sufficiently trained in treating tumour patients with severe pain. Many complain about a lack of strategies that would help them to cope successfully with their patients' illness, pain and death.

As a result the training in pain therapy and palliative medicine should be improved. At the same time the future nurses should gain psychological competences, which would consequently provide them with a broad spectrum of treatment needed when dealing with pain patients (suffering from cancer).

UVOD U PRIMJENJENU RAZVOJNU ZNANOST I POZITIVAN DJEČJI RAZVOJ

Helena Jeličić i Aida Bilalbegović Balsano

Tufts University, Medford, USA

Primijenjena razvojna znanost (eng. Applied Developmental Science, ADS) koristi teoriju i istraživanja iz područja ljudskog razvoja u svrhu poboljšanja kvalitete života djece, mladih i obitelji. ADS se oslanja na znanja iz područja dječjeg razvoja, obrazovanja i pedagogije, psihologije, sociologije i zdravstveno-medicinskih znanosti kako bi pomogla djeci, obiteljima i zajednicama da u cijelosti ostvare svoje potencijale. ADS se temelji na teoriji razvojnih sustava (eng. Developmental Systems Theory) koja integrira teorije cijeloživotnog ljudskog razvoja, ekologije ljudskog razvoja i gledišta o aktivnoj ulozi pojedinca u vlastitom razvoju.

Teorija pozitivnog razvoja djece i mladih (eng. Positive Youth Development, PYD) proizašla je iz suvremenih modela razvojnih sustava ljudskog razvoja. Fokus tih modela je na recipročnim vezama između pojedinca i njegovog višeslojnog konteksta, uključujući i povijest kao vremensku komponentu. Razmatranje vremenske komponente konteksta omogućuje isticanje važnosti relativnog plasticiteta pojedinca kao jednog od obilježja ljudskog razvoja. Postojanje plasticiteta dopušta pak promjene u vezama između pojedinca i njegovog konteksta. Pojam plasticiteta uključuje se također u istraživanja djece i mladih u kontekstu zajednice radi boljeg razumijevanja individualnih i kontekstualnih "snaga" (eng. assets) koje omogućuju uspješan razvoj. U cilju postizanja pozitivnog razvoja djece i mladih, neophodno je oformiti strategije za unapređenje postojećih individualnih i kontekstualnih snaga.

Na temelju mogućeg plasticiteta pojedinaca i konteksta, ADS znanstvenici koriste teoriju razvojnih sustava kako bi identificirali razvojne snage (radije nego slabosti) kod djece i mladih u svrhu unapređenja njihovog zdravog i pozitivnog razvoja. Cilj pozitivnog pristupa razvoju je poboljšanje programa za djecu i mlade te socijalne politike. Na taj način, akademska i lokalna zajednica udružuju svoje snage kako bi stvorile nove i dugotrajne strategije za pružanje neprekidne potpore pozitivnom razvoju djece i mladih, što je jedan od temeljnih ciljeva ADS-a.

PROGRAM PSIHOLOŠKO PEDAGOŠKOG OSPOSOBLJAVANJA ASISTENATA NA FAKULTETU ELEKTROTEHNIKE I RAČUNARSTVA I PRAVNOM FAKULTETU U ZAGREBU

Slavica Jerinić Katić
Korak po korak, Karlovac

Cilj je izraditi i realizirati program usvajanja novih znanja iz područja poučavanja i učenja a s ciljem povećanja nastavne kompetencije mlađih suradnika u nastavi (asistenti i znanstveni novaci) na Fakultetu elektrotehnike i računarstva, Fakultetu strojarstva i brodogradnje i Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Temeljem modela koji se javlja na Londonskom sveučilištu krenuli smo u izradu cjelovitog programa ispunjavanja nastavne uloge Sveučilišta. Model se bazira na 3 razine: 1. studenti (činitelji uspješnosti učenja); 2. nastavni kadar (činitelji uspješnosti nastave); 3. nastavne ustanove (činitelji uspješnosti organizacije)

Kako se na razini Sveučilišta nisu još realizirali projekti dekanima gore navedenih fakulteta predložili smo djelomičnu i samostalnu realizaciju programa.

Tako smo predložili organizacija Savjetova lišta za studente, krenuli smo u izradu i zatim realizaciju programa psihološko pedagoškog osposobljavanja s ciljem poboljšanja nastavne kompetenciju u njihovom zvanju.

Prvi korak je bio istražiti potrebe asistenata i znanstvenih novaka na Fakultetu elektrotehnike i računarstva i Pravnom fakultetu u Zagrebu za dodatnom edukacijom i sadržajima za koje osjećaju potrebu. Anketom je bilo obuhvaćeno 287

Temeljem rezultata ankete sačinili smo program od 4 radionice sa slijedećim temama: Učenje i pamćenje; Komunikacija u nastavi; Motivacija; Aktivne metode studija, mjerenje i procjenjivanje

Teme su se realizirale kao predavanja/radionice kroz tzv. iskustveno učenje. Izvođači su bili eminentni sveučilišni predavači a sudjelovalo je 42 asistenta i znanstvena novaka.

Izvršena je evaluacija programa, pokazala je da su sve tema iz programa dobro izabrane, vrlo zanimljive, korisne u cijelosti primjenjive za njihovu nastavnu praksu ali i u osobnom životu.

Zaključno možemo reći da se pokazalo, da su polaznici poboljšali kvalitetu izvođenja nastave, stekli veću sigurnost, uspostavili bolji odnos sa svojim kolegama i studentima, razvili veći osjećaj veći pripadnosti matičnom fakultetu.

NACIONALNI I EUROPSKI IDENTITET

Željka Kamenov i Margareta Jelić
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Mirjana Franceško i Vladimir Mihić
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Novi Sad

Pojedinac svoj identitet izgrađuje dijelom i kroz socijalni identitet, kao dio pojma o sebi. Nacionalni identitet proizlazi iz osjećaja pripadnosti određenoj naciji, s kojom pojedinac dijeli zajednička vjerovanja, vrijednosti, običaje, stavove, jezik, religiju. Osim toga, nacionalni identitet podrazumijeva i samoodređenje sebe kao člana nacionalne grupe. Određenja europskog identiteta se najčešće oslanjaju na afektivnu psihološku komponentu, pa su tako najčešće definicije europskog identiteta kao osjećaja pripadnosti, odnosno privrženosti Europi.

Empirijske studije, koje za cilj imaju teorijsko razjašnjavanje psiholoških konstrukata vezanih uz europski identitet, izrazito su rijetke. Najčešće se istražuju stavovi prema Europskoj uniji, odnosno europskim integracijama. Studije koje za cilj imaju rasvijetliti vezu između nacionalnog i europskog identiteta temelje se na pojednostavljenim metodološkim postupcima ili podacima deskriptivnog karaktera.

U okviru međunarodnog projekta Clipsee, provodi se opsežno ispitivanje nacionalnog i europskog identiteta u Hrvatskoj, Vojvodini, Srbiji, BiH, Makedoniji i Sloveniji. Cilj ovog istraživanja je utvrditi komponente nacionalnog i europskog identiteta, te provjeriti postavke teorije socijalnog identiteta o povezanosti osobnog i kolektivnog samopoštovanja s izraženošću nacionalnog i europskog identiteta. U tu je svrhu priređen novi mjerni instrument koji je preliminarno primijenjen na po 400 sudionika iz Zagreba i Novog Sada. Uzorak je obuhvatio podjednak broj sudionika oba spola u dobi od 16 do 45 godina, različitih razina obrazovanja.

Dobiveni rezultati pružaju uvid u ciljni odnos i daju odgovore na pitanja o strukturalnim komponentama i procesima vezanima uz fenomen identiteta. U skladu s našim pretpostavkama, nacionalni i europski identitet nisu suprotni polovi istog kontinuuma, već vjerojatno različiti usporedni kontinuumi. Na osnovi rezultata prikupljenih u Zagrebu i Novom Sadu, razmotrene su razlike u stupnju osobnog i kolektivnog samopoštovanja, kao i njihova prediktivnost za razlike u izraženosti nacionalnog i europskog identiteta.

NASTAVNIČKE PROCJENE DJEČJEG AGRESIVNOG PONAŠANJA: UTJECAJ VRSTE AGRESIVNOSTI, SPOLA AGRESORA I SPOLA ŽRTVE

Gordana Keresteš

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Stavovi i uvjerenja koje nastavnici imaju o dječjem agresivnom ponašanju važan su i nedovoljno istražen činitelj uspješnosti programa namijenjenih prevenciji i smanjenju dječje agresivnosti. U ovom su radu u uzorku nastavnica razredne nastavnice (N = 136) analizirane njihove procjene ozbiljnosti različitih oblika agresivnog ponašanja djece mlađe školske dobi, stupnja povrijeđenosti žrtve takvog ponašanja te spremnosti na intervenciju u situacijama u kojima se djeca ponašaju agresivno. Ispitano je ovise li percepcija ozbiljnosti agresivnosti i stupnja stradanja žrtve, kao i spremnost na intervenciju o vrsti agresivnog ponašanja (direktna nasuprot indirektnoj agresivnosti), spolu agresora i spolu žrtve. Rezultati su pokazali da direktna agresivna ponašanja, kako fizička tako i verbalna, nastavnice procjenjuju ozbiljnijima, odnosno više "agresivnima" od indirektnih agresivnih ponašanja, koja nisu usmjerena izravno na žrtvu, već na njezine odnose s drugim ljudima. Nastavnice također smatraju kako su žrtve direktnih agresivnih ponašanja u većoj mjeri povrijeđene od žrtava indirektnih oblika agresivnosti te su spremnije intervenirati kad se radi o direktnoj, nego kad se radi o indirektnoj agresivnosti. Spol agresora i žrtve nije imao utjecaja ni na jednu od tri zavisne varijable, kao ni njihova interakcija s vrstom agresivnog ponašanja. Rezultati su raspravljani pod vidom njihova značenja za planiranje preventivskih i intervencijskih programa u školama te potrebe edukacije nastavnika o različitim vrstama dječje agresivnosti, njihovim posljedicama po agresora i žrtvu i učinkovitim oblicima intervencije.

METAKOGNITIVNO NADGLEDANJE I RAZUMIJEVANJE PRI ČITANJU KOD DVOJEZIČNE I JEDNOJEZIČNE DJECE

Svjetlana Kolić-Vehovec i Igor Bajšanski

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Rijeka

Uspješno čitanje zahtjeva poznavanje strategija čitanja i motiviranost za njihovu upotrebu. Strategijsko čitanje se pokazuje u različitim postupcima koji čitatelji koriste pri nadgledanju razumijevanja. Postati aktivan strategijski čitatelj u dva jezika može biti još kompleksniji zadatak. Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati dobne razlike u nadgledanju razumijevanja, percipiranoj upotrebi strategija i razumijevanju pri čitanju kod učenika osnovnih škola od petog do osmog razreda, koji se razlikuju u stupnju dvojezičnosti. Sudionici su bili 235 učenika od 5. – 8. razreda iz četiri talijanske osnovne škole u Rijeci, te 525 učenika dvije hrvatske osnovne škole u Rijeci. Primijenjeni su "on-line" zadaci iz Upitnika metarazumijevanja (Pazzaglia, Beni i Caccio, 1999) i zadatak nadopunjavanja (cloze task) kao mjere nadgledanja razumijevanja. Također je upotrijebljen Upitnik strategijskoga čitanja (Kolić-Vehovec, Bajšanski, 2001), koji se odnosi na samoprocjenu primjena strategija tijekom čitanja, a dvojezična djeca procijenila su i vlastitu uspješnost i čestinu upotrebe talijanskoga jezika. Razumijevanje pri čitanju kod dvojezične djece s talijanskim kao prvim jezikom podjednako je razumijevanju kod jednojezične djece, ali je bolje nego kod dvojezične djece s talijanskim kao drugim jezikom. Kod "on-line" zadataka nadgledanja dvojezična djeca s talijanskim kao prvim jezikom pokazala su bolje rezultate od dvojezične djece s talijanskim kao drugim jezikom. Napredovanje u "on-line" zadacima nadgledanja kod dvojezične djece pokazalo se između petoga i sedmog razreda, a značajno napredovanje u razumijevanju je dobiveno između sedmoga i osmog razreda. Kod dvojezične djece, kao značajni prediktori razumijevanja pri čitanju pokazali su se on-line zadaci nadgledanja.

ACCELERATION PERCEPTION FOR SIMULATED MOTION IN DEPTH AND THE ROLE OF HEIGHT IN VISUAL FIELD

Luka Komidar and Anja Podlesek
Department of Psychology, University of Ljubljana

Acceleration in depth, where motion of the object is signaled only by changing its relative size, is perceived with bias, i.e. motion has to be slightly decelerated to be perceived as linear. In our previous studies we have found that the bias can be reduced or even reversed in sign if various sources of depth information are added. Height in visual field seemed to be especially important: when this source was present in stimulus display, motion had to be accelerated to be perceived as linear, whereas with its absence target had to decelerate for motion to be perceived as linear. The present study was done to further examine the specific role of height in visual field. We introduced 6 different levels of height in visual field (in relation to the observer's line of sight motion vector was tilted for 0° to 25° in 5° steps). Height in the visual field affected the acceleration threshold (with increasing tilt of the motion vector, motion had to be increasingly more accelerated for acceleration to be detected), but it had no substantial effect on the deceleration threshold (it even slightly increased it). These results, which are not in perfect accordance with our previous findings, suggest that the effect of height in visual field is not as robust as it seemed at first. The bias in acceleration perception is susceptible to slight differences in experimental design, depends on various local sources of depth information (such as object texture, colour, and a type of fixation point), and is also subjected to large interpersonal differences.

CULTURAL DETERMINANTS OF HUMAN DEVELOPMENT INDEX

Edvard Konrad
Department of psychology, University of Ljubljana

The Human development index is a global indicator of the quality of human life of countries. This index developed by United Nations comprises the information of GNP, level of education and level of education in population. The hypothesis in this paper is that cultural characteristics of countries explain a significant percent in variation of Human development index. Data from The Global Leadership and Organizational Behavior Effectiveness Research Program (GLOBE) about the 9 cultural dimensions for 60 countries were used. Two facets of cultural dimensions were measured: the perceptions of actual practices and the perceptions of should state. Results show that practices of family collectivism are more pronounced in the countries of the lower level of human development index. On the other side the high uncertainty avoidance is preferred in lower level human development index countries. The possible antecedents and consequences of these results are discussed.

SPECIFIČNE KOGNITIVNE SMETNJE I STRUKTURNE PROMJENE MOZGA NA SLICI MAGNETSKE REZONANCIJE KOD ADOLESCENATA NAKON PERINATALNOG OŠTEĆENJA

Mirna Kostović

Visoka zdravstvena škola, Zagreb

Marko Radoš

Hrvatski institut za istraživanje mozga, Zagreb

Vlatka Mejaški Bošnjak

Klinika za dječje bolesti, Zagreb

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi postoje li dugoročne specifične kognitivne smetnje kod djece koja su pretrpjela perinatalno oštećenje mozga te kakva je njihova povezanost sa strukturnim obilježjima mozga u adolescentskoj dobi. U istraživanje je uključeno 98 djece koja su u dojenačko doba izdvojena kao perinatalno rizična i multidisciplinarno neurorazvojno praćena. Njih 43 rođeno je na vrijeme, dok je 55 rođeno prijevremeno. U dobi od 13 do 16 godina ovoj su skupini djece ispitane kognitivne sposobnosti pomoću Wechslerove ljestvice inteligencije za djecu i Rey-Osterriethovog testa složenog geometrijskog lika te je procijenjen strukturni izgled mozga oslikavanjem mozga magnetskom rezonancijom (MR) jačine 2T.

Dobiveni su rezultati pokazali da značajan dio adolescenata, unatoč normalnim općim intelektualnim sposobnostima, pokazuje specifične kognitivne smetnje: slabiju razvijenost neverbalnog u odnosu na verbalni kvocijent inteligencije koja se razlika povećava sa stupnjem oštećenja mozga te smetnje vidno-prostorne percepcije, planiranja i konstrukcije te vidno-prostornog neposrednog pamćenja.

Oslikavanjem mozga MR utvrđene su slijedeće glavne strukturne promjene kao posljedica pretrpjenog perinatalnog oštećenja: slaba kvaliteta bijele tvari (hiperintenzivne promjene), stanjena površina corpus callosuma te proširenje lateralnih ventrikula i stanjenje bijele tvari. Utvrđeno je da se na temelju strukturnih obilježja mozga može predviđati učinak u kognitivnim testovima, a glavni značajni prediktor je površina corpus callosuma.

Specifične kognitivne smetnje na području vidno-prostorne integracije i pamćenja mogu se dovesti u vezu s oštećenjem bijele tvari u zatiljnom i tjemenom režnju, naročito dijelova corpus callosuma tijekom kritičnog razdoblja prenatalnog razvoja. Suptilne kognitivne smetnje bile su neprepoznate od okoline što ukazuje na potrebu sustavnog neuropsihološkog praćenja perinatalno rizične odnosno djece s dokazanim perinatalnim oštećenjem s ciljem uključivanja u rane intervencijske programe.

TOLERANCIJA NA DJELU

Mirjana Krizmanić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Na temelju postojećih podataka i opažanja čini se opravdanim zaključak da je tolerancija, kao i netolerancija, najčešće stav koji ljudima omogućava da toleriraju, tj. podnose ljude druge nacionalnosti, religije, rase i sl. Postojanje tolerantnih i netolerantnih stavova prema skupinama ljudi ne znači, međutim, da će u konkretnim, svakidašnjim situacijama prevladavati istovrsni stavovi, već će se češće pojavljivati tolerantne ili netolerantne reakcije na neka obilježja situacije (npr. nečiji način govora, ponašanja, nečije zamisli i ideje, ukus i preferencije).

Tolerancija i netolerancija se stječe različitim oblicima učenja, pa stoga na njen nastanak i održavanje djeluje niz faktora, kao što su znanje, poznavanje eksplisitnih i implicitnih kulturoloških normi, pozitivne i negativne emocije, vrijednosni sustav, opća stajališta sredine u kojoj pojedinac živi, pretpostavljeno ili stvarno ponašanje drugih itd. Budući da je bit tolerancije podnošenje nekog ili nečeg što radije ne bismo podnosili, tolerantni su stavovi osjetljivi i na određena stanja, poput umora, bolesti, nezadovoljenih potreba i sl., što u načelu ne vrijedi za većinu ostalih stavova. To je jedan od razloga zbog kojeg svako poučavanje tolerancije mora biti razrađeno i dugotrajnije, jer te krhke snošljive stavove zapravo treba prenaučiti.

MOŽE LI TAS-20 IZMJERITI ALEKSITIMIJU KOD ADOLESCENATA?

Alija Kulenović i Vesna Buško
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Danijela Jenjić
Centrum istraživanja d.o.o., Zagreb

TAS-20 (Toronto Alexithymia Scale) je daleko najčešće korišten instrument za procjenu aleksitimije u istraživanjima, epidemiološkim studijama i kliničkoj praksi. Svojstva ove kratke trodijelne skale, utemeljene na samoprocjenama, dobro su poznata i višekratno potvrđena u brojnim studijama različitih kliničkih i nekliničkih populacija. Glavni ciljevi ovog istraživanja bili su (a) ispitati mogućnost primjene i upotrebe TAS-20 u radu s adolescentskom populacijom (u čemu nema gotovo nikakvih iskustava) i (b) provjeriti neka svojstva skale uz koja se vezuju različite ocjene i tumačenja (konceptualne poteškoće, nedostatna kriterijska validacija). Rezultati dobiveni na temelju analiza podataka prikupljenih primjenom TAS-20 na skupini od N=269 splitskih srednjoškolaca svih razreda pokazali su da (a) procjena aleksitimije pomoću TAS-20 kod adolescenata dovodi do neobično visokih prosječnih vrijednosti koje su bliže tipičnim parametrima kliničkih populacija te da se najveći dio ovog porasta može pripisati deklariranim poteškoćama u identifikaciji emocija, (b) dobiveni koeficijenti pouzdanosti (Cronbachov α) nalaze se u zoni nižih vrijednosti, što je naročito izraženo za subskalu Eksternalno orijentiranog mišljenja (EOT), (c) subskala EOT je izrazito heterogena i statistički nepovezana s drugim aspektima aleksitimije i (d) povezanost rezultata u TAS-20 s mjerama relevantnih kriterijskih aktivnosti nije pronađena ili je vrlo niska. Na temelju rezultata ovog i drugih istraživanja opravdano je zaključiti da TAS-20 ima značajnih konceptualnih i izvedbenih poteškoća zbog kojih je upotreba ovog instrumenta za procjenu aleksitimije upitna ne samo u adolescentskoj već i u drugim populacijama. Uočeni nedostaci naročito dolaze do izražaja u individualnoj dijagnostici za koju se TAS-20 bez temeljite revizije nikako ne može preporučiti.

PROMJENE EGO INTEGRITETA U ČETIRI TRANZICIJSKA RAZDOBLJA ŽIVOTA

**Katica Lacković-Grgin, Marina Nekić,
Vera Čubela Adorić i Zvezdan Penezić**
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Polazeći od Eriksonovih postavki da rješavanje krize nekog od osam stadija razvoja nije nužno vremenski ograničeno na određeni stadij te da je svaka komponenta ličnosti njegova modela karakteristična za pojedini stadij u određenom obliku prisutna tijekom cijelog života, u našim ranijim istraživanjima utvrdili smo dobne specifičnosti generativnosti i integriteta (Lacković-Grgin i suradnici, 2002a, 2002b). Dobili smo i indikacije da se komponente ličnosti Eriksonova modela mogu promatrati kao relativno stabilne strukture (kad su jednom formirane), ali i kao procesi u stadijima prije njihova formiranja. Stoga smo u ovom istraživanju pokušali provjeriti pretpostavku da je integritet u starijoj dobi stabilniji dok je u ranijim stadijima razvoja promjenjiv, budući da se u njega moraju integrirati komponente koje se razvijaju u tim stadijima.

Izvršeno je kratkoročno longitudinalno istraživanje kod 299 ispitanika oba spola (adolescenata, mladih odraslih, osoba srednje odrasle dobi i kod starijih). Rezultati potvrđuju da je integritet najstabilniji u starijoj dobi, a podjednako manje stabilan u ostalim tranzicijskim razdobljima. Analize individualnih promjena pokazuju da u osoba visokog integriteta integritet raste, dok u osoba niskog integriteta opada. U adolescenata, mladih odraslih i u osoba srednje dobi te su promjene značajne dok u starijih nisu. U interpretaciji ovih nalaza poslužit ćemo se rezultatima ispitivanja relacija integriteta s identitetom, intimnosti i generativnosti kao i s nekim strategijama regulacije vlastita razvoja.

THE NULL HYPOTHESIS SIGNIFICANCE TESTING IN PSYCHOLOGY

Riccardo Luccio

Department of Psychology, Section of Methodology University of Florence

In the analysis of data of psychological research the prevailing paradigm is the so-called Null Hypothesis Significance Testing (NHST). In the last few years, several surveys have shown that over 90 % of published research reports in the leading psychological journals, like *JEP*, *Memory and Cognition*, *Perception and Psychophysics*, and so on, uses and misuses NHST [1]. This is a little bizarre, provided that against this paradigm many criticisms were raised in the last 15 years or so (f. i. [2]; for some defence, see [3]), and that the APA task force on the problem strongly recommended to reduce this kind of analysis, or at least to supplement it with other kinds of analysis [4]. Similar criticisms were raised also in other scientific domains (epidemiology, sociology, and so on), but apparently the criticisms influenced only the methodologists, and the world of researchers was left untouched. A possible explanation for this fact is that the textbooks, that are written by the methodologists, were also left untouched, presenting without any significant change the NHST as the paradigm. We remind that there are at least four approaches to statistical inference, that is i) the Fisherian approach, ii) the Neyman-Pearson approach, iii) the Bayesian approach, and the Maximum Likelihood approach. If we ask to the large majority of researchers, we discover that it is by and large assumed that the NHST is a truly Fisherian approach, but this is not true, and as a matter of fact the NHST is a mess, consisting in a mixture of mutually incompatible concepts, derived both from Fisherian and from Neyman-Pearson approach. Let's confine ourselves only to a very important problem, the very heart of the inferential process. What is the object of our decision: we are working on $p(H|D)$ (that is, we assess the probability of the hypothesis, given such and such data), or we are working on $p(D|H)$ (that is, we assess the probability of the data, given that the (null-)hypothesis is true). The NHST assumes the last, mixing it with concepts like α and β errors, power of the test, and so on, which are proper of the first. In the last decades, several more consistent and more powerful inferential models were proposed, that we can call "choice of the model" approach. The most popular among them are the log-linear and the structural equations models. Till now, however, they are diffused only in some field, like, psychometrics.

REFERENCES: (1) J. R. Sullivan, *Meeting Educ. Res. Ass.*, Jan. 29, 2000; (2) J. Cohen, *Amer. Psychol.*, 49, 1304-1312, 1994; [3] S. L. Chow, *Hist. Phil. Psychol. Bull.*, 14, 30-41, 2002; [4] R. Wilkinson & Task Force APA, *Amer. Psychol.*, 54, 594-604, 1999;

STIGMATIZACIJA PSIHIČKIH BOLESNIKA, ALKOHOLIČARA, NARKOMANA, TJELESNIH INVALIDA I HOMOSEKSUALACA

Ljetna psihologijska škola, Sućuraj, 2003

Psihijatrijski bolesnici, osobe s invaliditetom, alkoholičari i narkomani, osim poteškoća vezanih za svoje primarno oboljenje, suočeni su i s poteškoćama koje proizlaze iz njihove stigmatizacije u sredini u kojoj žive. Stigmatizacija dovodi do sniženja samopoštovanja i poštovanja od strane drugih te do osjećaja izolacije, usamljenosti i diskriminacije, što dodatno otežava liječenje primarne bolesti. Sa sličnim se problemima suočavaju i pripadnici marginalnih skupina, kao što su na primjer homoseksualci, koji se predstavljajući skupinu drugačiju od opće populacije susreću s pitanjima vlastitih prava kao ljudskih bića te ih se pritom gura u krajnje margine našeg društva.

Kako do sada u Hrvatskoj nije bilo sustavno provedenog i metodološki adekvatnog istraživanja navedenog problema, cilj ovog projekta bio je provesti sveobuhvatno istraživanje kojim će se ispitati percepcija psihijatrijskih bolesnika, narkomana, alkoholičara, osoba s invaliditetom i homoseksualaca od strane šire javnosti.

Istraživanje je provedeno u Zagrebu, na uzorku od 1810 sudionika (srednjoškolaraca, studenata i odraslih), a proveli su ga studenti psihologije, sudionici Ljetne škole. Upitnik je konstruiran za potrebe ovog istraživanja, a njime su ispitani stereotipi, stavovi, iskustvo, znanje, atribucije i socijalna distanca prema svakoj od navedenih skupina.

Rezultati su pokazali da postoje jasni i općeprihvaćeni, pretežno negativni stereotipi o alkoholičarima, narkomanima i psihičkim bolesnicima, dok je slika tjelesnih invalida pozitivnija, a o homoseksualcima ne postoje jasni stereotipi. Sudionici su prema svim skupinama izrazili neutralne do pozitivnih stavova, no unatoč tome, stupanj njihovog prihvaćanja kreće se od potpunog odbijanja (psihičkih bolesnika, narkomana i alkoholičara) do gotovo potpunog prihvaćanja (tjelesnih invalida). Ostale relevantne varijable, kao što su znanje i iskustvo, pokazale su se značajnim prediktorima stava i stupnja prihvaćanja za one skupine kod kojih ne postoje jasni negativni stereotipi.

RANE KOMUNIKACIJSKE GESTE

Marta Ljubešić

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb

Tamara Kralj

Centar za rehabilitaciju "Zagreb", Zagreb

Rana gestovna komunikacija predmet je interesa različitih područja: razvojne psihologije, lingvistike (pragmatike) i logopedije. Klasični pogled na razvoj jezika i komunikacije gleda na gestovnu komunikaciju iz perspektive postupene zamjene gesti s riječima. Poseban problem predstavlja uloga geste u komunikaciji djece s usporenim jezičnim razvojem. Utvrdilo se da djeca koja se dobro služe gestom a ne govore imaju dobru prognozu za jezični razvoj.

Rana gestovna komunikacija istraživana je također i kod djece u različitim kulturama (engleska, japanska talijanska, francuska), dok kod nas takva istraživanja ne postoje. Iako broj istraživanja nije mali, ne postoji opće prihvaćena tipologija ranih gesti. Postoji međutim suglasnost da se ranu komunikaciju može analizirati sa stanovišta svrhe zbog koje dijete ulazi u komunikaciju (funkcija) i sa stanovišta analize komunikacijskih znakova, primjerice gesti kojima se služi (forma).

Problem ovog istraživanja bio je utvrditi temeljne komunikacijske forme i funkcije kao i promjene u komunikaciji tijekom druge godine života. Posebno su nas zanimala rane geste i krivulja njihove uporabe.

Metodom analize video zapisa snimljenog u prirodnim situacijama tijekom druge godine života djeteta i uz pomoć Interact programa određeni su komunikacijski obrati. U njima su potom analizirane vokalna i gestovna komunikacija.

Ovo istraživanje imalo je i metodološki cilj koji je bio usmjeren na opis gestovnih oblika kojima dijete komunicira uključujući i razradu tipologije ranih gesti koja bi mogla imati praktičnu primjenu kako u opisu razvoja, tako i u procjeni odstupanja.

Rezultati su pokazali paralelizam u porastu komunikacijskih funkcija i u usložnjavanju formi - gestovnih i vokalnih znakova kojima se dijete služilo u komunikaciji s okolinom.

MJERIMO LI TESTOVIMA SPOSOBNOSTI I SOCIODEMOGRAFSKE RAZLIKE

Damir Ljubotina

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Ana Marija Musa

Zagreb

Od pojave prvih testova kognitivnih sposobnosti traju rasprave u kojoj mjeri su interindividualne razlike saturirane okolinskim faktorima (sociodemografskim obilježjima i materijalnim statusom), a koliko mjere stvarne razlike u razvijenosti intelekta.

Na uzorku od 397 učenika osmih razreda osnovnih škola iz seoske sredine, malih gradova, te velikog grada (Zagreb) primijenjeni su testovi verbalne i neverbalne inteligencije, te test opće informiranosti. Ispitanici iz mjesta različite veličine značajno se razlikuju na sva tri testa ($p < .001$), a razlika ispitanika iz sela i velikog grada dostiže vrijednost jedne standardne devijacije.

Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza uz korištenje skupova prediktora koji opisuju okolinske uvjete (veličina mjesta, obrazovanje roditelja, materijalni status, dostupnost izvora informacija, dostupnost Interneta, veličina i sadržaj obiteljske knjižnice, pomoć članova obitelji pri učenju, te prethodno iskustvo s testovima sposobnosti).

pokazuju da je navedenim skupom prediktora moguće objasniti 31% varijance u testovima verbalne i neverbalne inteligencije, te 38% varijance u testu opće informiranosti.

Nakon parcijalizacije udjela okolinskih faktora na rezidualnim vrijednostima u tri korištena testa provedena je kanonička diskriminacijska analiza, koja još uvijek omogućuje statistički značajnu separaciju ispitanika iz mjesta različite veličine, pri čemu razlika na neverbalnom testu više nije statistički značajna.

Rezultati ukazuju da klasični testovi sposobnosti i opće informiranosti u značajnoj mjeri preferiraju ispitanike iz većih mjesta, te boljeg socioekonomskog statusa. Definicija veličine mjesta preko broja stanovnika nije dovoljno precizna niti jednoznačna, što može dovesti do novih izvora pristranosti pri izradi testovnih normi i interpretaciji individualnih rezultata.

NEKI ASPEKTI NELINEARNE DINAMIKE JEDNOSTAVNE PSIHOMOTORNE AKTIVNOSTI

Ilija Manenica, Ana Proroković i Ljiljana Gregov

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru

Interes za dinamiku nelinearnih sustava i primjenu teorije determinističkog kaosa na različite prirodne fenomene, u zadnjih je desetak godina značajno porastao. Na području psihologije, teorija kaosa do sada je našla svoju praktičnu primjenu uglavnom na području psihofiziologije, psihofizike, te općenito kad su eksperimentalni podatci organizirani kao vremenske serije.

Kada je riječ o promjenama učinka kod jednostavnih psihomotornih zadataka u funkciji vremena, neka su istraživanja pokazala (Heat, 2000) da se u njihovoj osnovi nalazi, *inter alia*, i kaotična dinamika. Stoga je osnovni cilj ovog ispitivanja bio utvrditi eventualne promjene u parametrima nelinearne dinamike sustava koji se nalazi u osnovi izvođenja jednostavnog tapping zadatka, i to u trima različitim eksperimentalnim situacijama.

U ispitivanju je sudjelovalo osam ispitanika (18-20 godina starosti), koji su obavljali tapping zadatak samostalno, simultano sa zadatkom složene reakcije slobodnim ritmom i nametnutim ritmom rada.

Parametri nelinearne dinamike (korelacijska dimenzija, Lypunov eksponent, postotak rekurenci) dobro su diferencirali promjene u psihomotornoj aktivnosti prilikom obavljanja tapping zadatka u tri različite eksperimentalne situacije. S obzirom da rezultati dosadašnjih ispitivanja na ovom području (Gregov, 2003) ukazuju na povećanje varijabiliteta tapping intervala u funkciji povećanja opterećenja primarnim zadatkom, bilo je za očekivati da se povećava i kompleksnost dinamike tog sustava. Suprotno očekivanjima, dobiveni rezultati su pokazali da se kompleksnost ovih promjena, promatrana u terminima dimenzionalnosti (faktorske složenosti) i psihomotorne aktivnosti, smanjuje u situacijama simultanog obavljanja tappinga i zadatka složene reakcije u odnosu na samostalno obavljanje tapping zadatka.

Rezultati su interpretirani u terminima interakcije različitih faktora koji se nalaze u osnovi dviju psihomotornih aktivnosti (zadatka složene reakcije i tapping zadatka). Naime, zbog prioriteta zadatka složene reakcije, čini se da dolazi do smanjenja broja faktora koji determiniraju promjene i razinu psihomotorne aktivnosti prilikom obavljanja tapping zadatka.

OPERACIONALIZACIJE EMOCIONALNE INTELIGENCIJE: NEKI PODACI O TESTU ANALIZE EMOCIJA I UPITNIKU EMOCIONALNE KOMPETENTNOSTI

Darja Maslić Seršić, Andrea Vranić i Mirjana Tonković

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Rijetko je koji psihološki konstrukt privukao toliku pažnju javnosti poput emocionalne inteligencije. Od početka 90-ih godina, kada su je Peter Salovey i John D. Mayer uveli u psihološku literaturu, pa sve do danas, emocionalna inteligencija inspirira raspravu i pretpostavke, ali izmiče objektivnom mjerenju. Tek posljednjih nekoliko godina bilježimo teorijski elaborirane i metodološki utemeljene pokušaje mjerenja pretpostavljenih aspekata emocionalne inteligencije. Među njih spadaju i instrumenti dvojice hrvatskih autora: Upitnik emocionalne kompetentnosti, Vladimira Takšića i Test analize emocija, Alije Kulenovića. Oni predstavljaju dva različita pristupa u mjerenju emocionalne inteligencije koja su proizašla iz dva općenito različita shvaćanja o prirodi emocionalne inteligencije. Prema jednom, emocionalna inteligencija je skup pretežno nekognitivnih osobina, dok drugi emocionalnu inteligenciju definira kao mentalnu sposobnost.

Ova dva testa primijenjena su u dva navrata (svibanj 2002. i listopad 2003.) na istoj generaciji studenata psihologije. U radu će biti iznesene tri skupine podataka: (1.) podaci o nekim metrijskim karakteristikama navedenih testova; (2.) podaci o povezanosti rezultata u ovim testovima s rezultatima u testovima koji predstavljaju operacionalizaciju ranije poznatih psiholoških konstrukata, srodnih emocionalnoj inteligenciji; (3.) podaci o nezavisnom doprinosu rezultata u ovim testovima objašnjenju varijance nekih mjera učinka u studiju.

ISPITIVANJE VRIJEDNOSNIH ORIJENTACIJA ADOLESCENATA PREMA ŠKOLI I SLOBODNOM VREMENU

Anela Nikčević-Milković
Visoka učiteljska škola, Gospić

Petar Bezinović
*Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja,
Institut za društvena istraživanja, Zagreb*

Željko Tomljenović
OŠ Knin

Ispitali smo vrijednosne orijentacije učenika sedmih i osmih razreda osnovne škole, te učenika prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda Gimnazije i različitih strukovnih srednjih škola na Ličko-senjskoj županiji tijekom svibnja 2003. godine. Ispitali smo vrijednosni odnos učenika prema za njih značajnim područjima života: slobodnom vremenu, školi, vršnjacima, zdravlju, ljubavi i prema samom sebi. U ispitivanju je sudjelovalo 948 učenika osnovnih škola i 1019 učenika srednjih škola.

Prikazat ćemo dio rezultata istraživanja, točnije primjenu upitnika "Moje slobodno vrijeme" i "Ja i moja škola". Cilj istraživanja bio je provjeriti kako adolescenti ove Županije provode svoje slobodno vrijeme, te kako vide svoju školu i kako se u njoj osjećaju.

Primjenom upitnika "Ja i moja škola" ispitana je razina zadovoljstva školom, straha od škole, osjećaja akademske nekompetentnosti i učestalosti izbjegavanja nastave. Prikupljeni podaci pokazuju da su adolescenti tek prosječno zadovoljni svojom školom i da su osnovnoškolci zadovoljniji od srednjoškolaca ($Moš=2,68$ $Msš=2,43$), te da su djevojčice motiviranije za školom od dječaka u obje uzrasne kategorije. ($OŠ: M \text{ djevojčice}=2,95 > M \text{ dječaka}=2,64$; $SS: M \text{ djevojčice}=2,64 > M \text{ dječaka}=2,32$). Strah od škole dosta je izražen ($Moš=2,34$ i $Msš=2,29$) i u osnovnoj i u srednjoj školi. Srednjoškolci značajno više izbjegavaju nastavu ($Msš=2,22$; $Moš=1,83$), dok osnovnoškolci imaju veću motivaciju za školom ($Moš=2,80 > Msš=2,49$). Razlike po spolu očituju se u većem strahu od škole kod adolescentica i u osnovnoj i u srednjoj školi ($OŠ: M \text{ djevojčice}=2,48$; $M \text{ dječaci}=2,26$; $SŠ: M \text{ djevojčice}=2,49$; $M \text{ dječaci}=2,08$). Ovakvi podaci sugeriraju da škola nije prilagođena razvojnim mogućnostima učenika i to naročito srednja škola, da se škola još uvijek nedovoljno temelji na postavkama humane psihologije i da ne vrši temeljnu funkciju oslobađanja ljudskih potencijala.

U provođenju slobodnog vremena razlike se pojavljuju u skladu s očekivanjem. Srednjoškolci više vremena provode u diskotekama, kafićima, sa curom/dečkom i večernjim izlascima, dok su kod osnovnoškolaca prisutnije relaksirajuće aktivnosti, poput izlazaka s kućnim ljubimcem, čitanje beletristike, časopisa za mlade, sviranju instrumenata, hobijima ili aktivnostima u školi. Rezultati nam pokazuju da se mladi iz perioda rane adolescencije žele uključiti u svoje slobodno vrijeme u aktivnosti koje zahtijevaju rad, motivaciju i druženje, ali da im se interesi u periodu srednje adolescencije mijenjaju. Ponuda im je premala i to pogotovo ona rekreativne prirode, sporadičnog provođenja slobodnog vremena na konstruktivan i smislen način (npr. imaju gdje trenirati šport ako žele profesionalno trenirati za klub, ali nemaju mogućnost bavljenja športom kao oblikom opuštanja, rekreacije i razbibrige).

OKRUGLI STOL: JESMO LI S MMPI-2 POBOLJŠALI KLINIČKU PROCJENU?

Mirjana Krizmanić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Ivan Vračić

MORH - 331. sanitetska bojna, Zagreb

Valerija Hauptfeld i Ljiljana Pačić-Turk

Klinika za neurokirurgiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, KBC Zagreb

Leonida Akrap i Zrinka Bencarić

Psihijatrijska klinika, KBC Zagreb

Nataša Jokić-Begić i Anita Lauri-Korajlija

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Lovorka Brajković

Klinika za psihološku medicinu, KBC Zagreb

Slavka Galić

Opća županijska bolnica Požega

Danas je MMPI-2 vjerojatno najčešće upotrebljavan objektivni test koji je u kliničkoj uporabi širom svijeta i na svim dijagnostičkim skupinama. Na osnovu široke primjene ovog instrumenta su proizašle na tisuće istraživačkih izvješća, te nastalo više od 400 sličnih testova i ljestvica, od kojih mnogi izlaze izvan okvira prvobitne dijagnostičke namjene testa.

Budući da u nas MMPI-2 tek odnedavno primjenjujemo u sklopu redovne psihodijagnostičke procedure, željeli bi rezimirati svoja prva praktična iskustva i time doprinijeti općoj empirijskoj validaciji i izradi smjernica za što kvalitetniju primjenu ovog instrumenta na našoj populaciji. Sudionici okruglog stola prikazat će svoja iskustva i prve rezultate primjene MMPI-2 na različitim dijagnostičkim skupinama. Osobitu pažnju bit će posvećena mogućnosti doprinosa MMPI-2 u diferencijalnoj dijagnostici psihičkih poremećaja, jednom od najdelikatnijih zadataka u praksi kliničkog psihologa.

MOŽE LI SE EMOCIONALNA INTELIGENCIJA PREPOZNATI U PROCJENAMA?

Milan Papić

Zagreb

Alija Kulenović

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U sklopu istraživanja vezanog za provjeru opravdanosti i korisnosti koncepta emocionalne inteligencije (EI) izrađena je i primijenjena skala procjena sposobnosti EI. Sukladno modelu Mayera i Saloveya, svaka od 4 klase sposobnosti EI sažeto je opisana, a zadatak procjenjivača (učenika u razredu i njihovih profesora) bio je izdvojiti po 5 učenika u razredu koji su prepoznatljivi po prisustvu odnosno odsustvu procjenjivanih svojstava. Osim ove skale, na istim ispitanicima (N=256 učenika 3. i 4. razreda iz tri zagrebačke gimnazije) primijenjena je i jedna uređena skala samo-procjena EI te jedan objektivni test učinka namijenjen procjeni razumijevanja emocija (treća klasa sposobnosti iz modela Mayera i Saloveya). Analiza dobivenih podataka pokazala je (a) da je struktura korelacijskih odnosa procjena učenika i profesora slična onoj koja se dobiva drugim tehnikama mjerenja EI, (b) da procjene učenika i profesora konvergiraju, (c) da su procjene EI značajno povezane s drugim mjerama EI i (d) da je slaganje procjena učenika i profesora nešto veće u privatnoj nego u državnoj školi. Dobiveni rezultatski sklop podržava ideju o relevantnosti i potencijalnoj korisnosti koncepta EI iako je njegova uloga znatno manja nego što bi se moglo zaključiti iz mnogih spektakularnih očekivanja.

NACIONALNI STEREOTIPI I SPREMNOST NA POMIRENJE

Elma Pašić

proMENTE NVO za psihologijsko istraživanje i akciju, Sarajevo

Nebojša Petrović

Filozofski fakultet, Beograd

Negativni stereotipi su povezani sa određenim vrstama ponašanja poput povećane socijalne distance, diskriminacije, agresivnih akata i slično. Negativni stereotipi su jedan od najjasnijih izražaja odnosa između nacionalnih skupina u periodima nakon velikih i teških konflikata. U postkonfliktnom periodu različiti dijelovi populacije posjeduju različitu razinu spremnosti za pomirenje, koja je mjerena posebno konstruiranom skalom od 40 itema. Nakon godina delegitimiziranja, članovi druge skupine zahtijevaju legitimizaciju i personalizaciju. Legitimizacija omogućava da se suparnicima prizna ljudskost nakon godina poricanja. Personalizacija omogućava da se članovi suparničke grupe vide kao personalizirane osobe i isto toliko ljudska bića kao i mi sami.

U pogledu stereotipa, promjena uvjerenja o suparničkoj skupini treba da vodi ka balansiranim stereotipijama, tj. da negativnim stereotipima doda i pozitivne. U svakom slučaju najgori delegitimizirajući stereotipi moraju nestati.

U istraživanju obavljenom na 617 ispitanika iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije ispitivana je veza između ova dva konstrukta kako u čitavom uzorku tako i u poduzorcima ispitanika sve tri etničke skupine ponaosob. Kao što se i očekivalo postoji jasna i snažna negativna povezanost između stupnja spremnosti za pomirenje i pridavanja negativnih karakteristika drugim etničkim skupinama kod sva tri ispitivana naroda. Zanimljivo je da je ta veza suprotnog predznaka (ali naravno slabije izražena) kada je u pitanju sopstvena etnička skupina, što će reći da su ispitanici skloniji pomirenju kritičniji u procjenjivanju vlastite skupine. Slični rezultati su dobiveni i kada se stereotipi promatraju kao dva relativno neovisna faktora: sposobnosti i dobrote.

MEĐUSOBNI STEREOTIPI HRVATA, BOŠNJAKA I SRBA U SVJETLU DVOFAKTORSKE TEORIJE STEREOTIPA

Nebojša Petrović

Filozofski fakultet, Beograd

Aleksandar Knežević

Filozofski fakultet, Rijeka

Samo negativno evaluirani stereotipi uobičajeno su shvatani kao izraz predrasuda. Ovo pokreće pitanje da li su negativni stereotipi o članovima tuđih grupa organizirani na osnovu samo jedne procjenjene dimenzije ili, kao što novija istraživanja nagovještavaju, postoje dvije razdvojene dimenzije negativnih stereotipa? Veliki broj studija ukazuje na ovo potonje. Jedna dimenzija tipično određuje kategoriju sposobnosti i uključuje crte ličnosti vezane za postignuće, sposobnost, prestiž, snagu i moć nasuprot nesposobnosti, inferiornosti i slabosti, dok druga dimenzija, uobičajeno označena kao dobročinstvo, toplina ili moralnost uključuje crte ličnosti koje ukazuju na dobrotu, dopadljivost, darežljivost i ćudoređe naspram pokvarenosti, zlonamjernosti, zlobe, neiskrenosti i nećudoređa. Negativna osećanja prema onima koji nisu članovi grupe ili nesklonost prema istim bi proizvodilo stereotipe: loši, zli, nemoralni, zlobni, dok bi nemanje pozitivnih osjećanja (nepoštivanje) bilo praćeno stereotipima: nekompetentni, slabi, nazadni i neuspešni.

Naše istraživanje obuhvatalo je 617 subjekata iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije koji su u replici klasičnog Katz-Brailly-evog postupka, iz liste od 80 predloženih karakteristika odabrali po 5 koje po njihovom mišljenju karakteriziraju prosječne Hrvate, Bošnjake i Srbe.

Kao što se i moglo očekivati, samopercepcija svake grupe je izrazito pozitivna po obje pomenute dimenzije.

Konstruirana su tri indeksa: indeks opće poželjnosti, indeks sposobnosti i indeks dobrote. Rezultati sve tri ispitivane nacionalne skupine su tumačeni u svjetlu tih indeksa.

Pri interpretiranju rezultata uziman je u obzir i sklop osobina kako ga je tumačio Solomon Ash.

COMPARISON OF THREE PSYCHOPHYSICAL METHODS FOR MEASURING REPRESENTATIONAL DISPLACEMENT

Anja Podlesek and Luka Komidar

Department of Psychology, University of Ljubljana, Ljubljana

Representational displacement is a phenomenon related to representations of dynamic stimuli. The final position of a target moving in the frontal plane is not remembered correctly, but is instead shifted further in the direction of motion. Whereas most of the studies of representational displacement used the constant-stimuli method, we used the adjustment method in our previous study. Although a robust effect was also found with this method, it seemed that the process of adjustment can influence position representations. The purpose of the present study was to examine whether the magnitude of representational displacement is affected by the measurement method. Three psychophysical methods were used: the constant-stimuli method, the staircase method, and the adjustment method. Direction and acceleration of motion were also varied. As in our previous study, the results showed that representational displacement is affected by motion acceleration (being the smallest for decelerated motion) and by motion direction (representational displacement was larger for motion to the right than for motion to the left). The constant-stimuli method and the staircase method gave comparable results, but the average displacement obtained with the adjustment method was slightly higher. Also, the variability of data differed between the methods, being the largest for the adjustment method. The results therefore indicate that in experiments with dynamic stimuli a special consideration should be given to the selection of the proper psychophysical method.

UČESTALOST PROVOĐENJA DIJETE I NEZADOVOLJSTVO TIJELOM KAO RIZIČNI FAKTORI NASTANKA ODSUPAJUĆIH NAVIKA HRANJENJA SREDNJOŠKOLACA U HRVATSKOJ I SRBIJI

Alessandra Pokrajac-Bulian

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Rijeka

Duška Đurović

Institut za zdravstvenu zaštitu dece i omladine, Novi Sad

Kod djevojaka u adolescenciji raste zabrinutost tjelesnim izgledom i težinom što dovodi do učestalog provođenja dijete i drugih načina kontrole težine kao što su prejedanje i povraćanje. U zapadnim zemljama gotovo četiri petine djevojaka u dobi od 13 do 19 godina provodi dijetu barem jednom u tom razdoblju iako je njihova težina normalna. Brojna istraživanja pokazuju da je nezadovoljstvo tijelom najznačajniji rizični faktor u nastanku poremećaja hranjenja.

Da bismo ispitali učestalost provođenja dijete, nezadovoljstvo tijelom i rizične navike hranjenja u adolescentnoj populaciji, na uzorku od 1 000 srednjoškolaca muškog i ženskog spola, primijenili smo Slikovni test za ispitivanje zadovoljstva izgledom tijela (CDRS; Contour Drawing Rating Scale, Thompson i Gray, 1995.) te Upitnik navika hranjenja (EAT, Eating Attitudes Test, Garner i Garfinkel, 1979.). Uzorak čine učenici prvog i četvrtog razreda različitih srednjih škola u Hrvatskoj (Rijeka, Zagreb) i Srbiji (Novi Sad).

Rezultati pokazuju značajne spolne razlike. Naime u odnosu na mladiće kod kojih je slika tijela pozitivnija, djevojke pokazuju veće nezadovoljstvo tijelom, učestalije provođenje dijete i zabrinutost nad težinom. Rezultati su komentirani u smislu većeg približavanja idealu tjelesnog izgleda u tranzicijskim zemljama industrijaliziranim zemljama zapada. Percipirani pritisak na mršavost i nezadovoljstvo tijelom u djevojaka predstavljaju povećani rizik za razvoj poremećaja hranjenja. Iako je mladima izgled manje značajan u samoprocjeni i manji je pritisak na mršavost, nizak rast i slabije razvijeni mišići svakako su manje poželjne karakteristike muškoga izgleda.

PRILOG ISPITIVANJU NEKIH ODREDNICA I ISHODA PROAKTIVNOG SUOČAVANJA

Anja Rajčević
Zagreb

Vesna Buško
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U radu se analiziraju teorijski očekivane relacije koncepta proaktivnog suočavanja i nekih njegovih pretpostavljenih antecedenata te indikatora adaptacijskih ishoda. Cilj istraživanja bio je ispitati mogućnost predviđanja proaktivnog suočavanja na temelju odabranih individualnih obilježja (mjera percipirane samoeфикаsnosti, samoregulacije i emocionalne inteligencije) i pokazatelja osobnih ciljeva. Također, ispitan je relativni udio stabilnih individualnih obilježja i proaktivnog suočavanja u objašnjenju zadovoljstva i uspjeha u studiju kao pokazatelja uspješnosti prilagodbe.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 309 studenata Filozofskog fakulteta, Arhitektonskog fakulteta i Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. Rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza pokazali su da varijable individualnih karakteristika i mjere osobnih ciljeva mogu objasniti ukupno 50% varijance proaktivnog suočavanja, pri čemu svaki od ovih skupova prediktora ima značajnog i samostalnog udjela u objašnjenju kriterijske varijance. Navedeni skupovi varijabli individualnih karakteristika, osobnih ciljeva i proaktivnog suočavanja uspijevaju objasniti samo skroman dio varijance upotrebljenih mjera uspješnosti prilagodbe studenata (7% varijance zadovoljstva studijem i 8% varijance uspjeha u studiju određenog kao prosječna ocjena položenih ispita). Utvrđen je slabi, ali statistični značajan samostalni doprinos proaktivnog suočavanja u objašnjenju varijance prilagodbe studenata, ali jedino kada je kriterij definiran kao prosječna ocjena u studiju. Dobiveni rezultati ne potvrđuju pretpostavke o posredujućoj ulozi varijabli osobnih ciljeva i proaktivnog suočavanja u predikciji mjera adaptacijskih ishoda.

GOALKEEPER ENGAGED IN PENALTY: CRITICAL VISUAL INFORMATION

**Giovanni Righi, Paolo Dosualdo, Luca Modolo, Alessandro Gianni,
Alessandra Galmonte and Tiziano Agostini**
Department of Psychology, University of Trieste

Cognitive sport psychology is an emerging reality in experimental human science for understanding how athletes develop mental strategies to optimize performance. This aim can be achieved, for example, by using the paradigms of visual science in analyzing sensorial cues available to the athlete when performing a specific motor action. In soccer game, a typical motor task is the goalkeeper action engaged in penalty. Video recording a large number of penalty kicks from the goalkeeper point of view, is possible to set up a video test and a video training for propose to the goalie. The aim of the present work is to investigate which are the relevant visual cues informing the goalkeeper about the final direction and the speed of the kicked ball. We asked several kickers to perform a large number of penalties. They were asked to kick to different position of the goal. All the penalties were video recorded from the goalie perspective. Video training was based on the systematic manipulation of the visual information about the body of the kicker. We found that it is possible to manipulate relevant visual cues to make the goalkeeper to improve his/her performance by using visual search mental strategies and activate the right motor reactions.

CILJEVI STUDIRANJA: POVEZANOST S CILJEVIMA POSTIGNUĆA, STRATEGIJAMA UČENJA I USPJEHOM U STUDIJU

Daria Rovan

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U posljednje vrijeme u proučavanju učenja na visokoškolskoj razini vrlo su česti modeli koji faktore povezane s učenjem dijele u tri skupine: pozadinski faktori ili prethodnici, faktori povezani s procesom učenja i ishodi učenja. Cilj istraživanja je utvrditi prirodu povezanosti mjera koje pripadaju različitim skupinama faktora s glavnim težištem na rasvjetljavanju doprinosa motivacijskih varijabli učenju. Preciznije, cilj je bio ustanoviti povezanost između motivacije postignuća i općih ciljeva studiranja te, još važnije, kako su ciljevi studiranja i motivacija postignuća povezani s primijenjenim strategijama učenja, percepcijom kompetentnosti i stvarnim uspjehom u studiju. Sudionici u istraživanju su bili studenti različitih godišta. Korišten je upitnik koji je uz dio kojim su ispitani opći ciljevi studiranja sadržavao i mjere ciljnih orijentacija, strategija učenja, procjene kompetentnosti te uspjeha u studiju. Rezultati istraživanja naglašavaju potrebu da se u ispitivanju motivacije postignuća ispituju dva oblika motivacije (pristupajuća i izbjegavajuća) te dokumentiraju važnost doprinosa motivacijskih varijabli kako procesu učenja tako i ishodu učenja. Dobiveni nalazi još jednom potvrđuju da je učenje u visokom školstvu kompleksna pojava na koju utječe velik broj nekognitivnih faktora te se ne može promatrati odvojeno od konteksta.

PERCEPCIJE SOCIJALNE KLIME I RADNOG ZADOVOLJSTVA KOD ZAPOSLENIH U PRIVREDI

Elisaveta Sardzoska, Verica Stamenkova-Trajkova i Suncica Dimitrijoska

Filozofski fakultet, Skopje

U ovom radu je istraživana priroda povezanosti određenih socijalno-sredinskih dimenzija koje sačinjavaju socijalnu klimu (angažovanje, kohezija između suradnika, potpora neposrednog rukovodioca, autonomija, orijentacija ka radnim zadacima, radno opterećenje, jasnoća radnih ciljeva i zadataka, nadzor rukovodilaca, novosti i fizički komfor) sa individualnim radnim zadovoljstvom. Na uzorku od 224 ispitanika zaposlenih u dioničarskom društvu "Ohis"- Skopje (koje pripada kemiskoj privrednoj grani) bile su primjenjene "Work Environment Scale" (Moos, 1994) za mjerenje percepcija radne sredine i "Job Satisfaction Scale" (Knox, Theorell, Svenson & Waller, 1985) za mjerenje radnog zadovoljstva. Dobiveni Cronbach na uzorku istraživanja, za WES iznosi .62 što ukazuje na umerenu internu konzistentnost skale u cjelini, dok Cronbach za JSC iznosi .90 što ukazuje na visoku internu konzistentnost skale radnog zadovoljstva.

Dobiveni profil radne sredine jasno ukazuje na socijalnu klimu razvijenu u opsegu prosječnih vrijednosti sa delimično natprosječnom radnom potporom i prosječnim radnim opterećenjem, čime se objašnjava dobivena razina radnog zadovoljstva koja je također u granici prosječnih vrijednosti. Ishod korelacijsko-regresijske analize je potvrdio utjecaj socijalne klime na razini radnog zadovoljstva sa 34%, kombinacije dimenzija angažovanja, autonomije, radnog opterećenja i novosti sa 33%, radne potpore sa 31% i radnog stresa sa 18%.

ZAVISNOST PROCJENE OPĆE EFIKASNOSTI IGRAČA U PROGRAMU IGRAONICE MALOG NOGOMETA ZA PREDŠKOLCE OD NEKIH INICIJALNIH KONATIVNIH OBILJEŽJA

Joško Sindik

Dječji vrtić "Trnoružica", Zagreb

Osnovni cilj istraživanja bio je utvrđivanje mogućnosti prognoze varijable *OPĆA USPJEŠNOST IGRAČA* (na početku i na kraju odvijanja programa) pomoću konativnih, kao i pomoću varijabli "efikasnosti igre", na početku provođenja programa (inicijalnih). Također, cilj je bio i utvrditi i analizirati korelacije između svih varijabli.

U eksperiment je uključen prigodni uzorak od ukupno 24 djece-ispitanika (dječaci), kronološke dobi 5-7 godina, redovnih polaznika Dječjeg vrtića "Trnoružica" u Zagrebu. Uzorak varijabli sastojao se od 20 zavisnih varijabli, konativnih obilježja te tzv. "elemenata igre", dakle motoričkih postignuća. Varijable su procjenjivane Likertovom ljestvicom od 5 stupnjeva, koji su označavali stupanj razvijenosti neke karakteristike, gdje procjena "1" predstavlja minimum, a "5" maksimum. Nezavisnu varijablu predstavljao je program igraonice malog nogometa. U program igraonice malog nogometa djeca su se uključila prema vlastitim željama, odnosno prema opredjeljenjima roditelja. Ispitanici nisu mogli biti izjednačeni po relevantnim faktorima, što istraživanju daje pilot-obilježja.

Utvrđeno je inicijalno i finalno stanje u procjenjivanim varijablama, prije i po završetku programiranog transformacijskog procesa (treninga).

U prosjeku, sve varijable su umjereno pozitivno povezane, s jednim izuzetkom, što može ukazivati na utjecaj programa na cjelovit psihosomatski razvoj djeteta, ali i na moguću realnu povezanost danih obilježja kod predškolske djece. Varijable "efikasnosti igre" su međusobno više povezane, negoli konativne varijable. Prognoza rezultata u kriteriju *OPĆA USPJEŠNOST IGRE* (inicijalne i finalne) postupkom multiple regresijske analize, dobra je i statistički značajna i kod prognoze pomoću konativnih, kao i pomoću varijabli "efikasnosti igre".

ADEKVATNOST NEKIH PARAMETARA OPTEREĆENJA U MENTALNIM I PSIHOMOTORNIM ZADACIMA

Ana Slavić

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru

U svrhu istraživanja adekvatnosti psihofizioloških promjena kao indikatora mentalnog i/ili psihomotornog opterećenja, koriste se zadaci različite kompleksnosti kao nezavisne varijable, čije su veličine često *a priori* iskazane u mjerljivim jedinicama. Njihove veličine se pokušavaju dovesti u vezu s promjenama parametara određenih psihofizioloških varijabli.

S ciljem traženja adekvatnih psihofizioloških parametara za određivanje opterećenja u mentalnim i/ili psihomotornim zadacima izvršeno je ispitivanje u kojem je sudjelovalo devet ispitanika. Ispitanici su obavljali mentalne zadatke odbrojanja unatrag po 3, 9 i 13, te psihomotorne zadatke Fittsovog tappinga, s rasponom opterećenja od 1 do 6 bita, samostalno i simultano. Prilikom simultanog obavljanja u jednoj eksperimentalnoj situaciji Fittsov tapping bio im je primarni, a odbrojanje sekundarni zadatak, dok je u drugoj eksperimentalnoj situaciji bilo obrnuto.

U svim situacijama, ispitanicima su kontinuirano registrirani srčani R-R intervali i radni učinak u zadacima u trajanju od jedne minute. Nakon svake eksperimentalne situacije, ispitanici su procjenjivali težinu zadatka (zadataka) na Borgovoj skali od 21 stupnja.

Komparacije rezultata su pokazale da je učinak u mentalnim zadacima i zadacima Fittsovog tappinga najveći kad su se obavljali samostalno (bez pridodanog zadatka), zatim slijedi učinak kad su isti zadaci primarni, te najslabiji učinak je dobiven kad su korišteni kao sekundarni. Nadalje, procjene težine zadataka pokazuju da je ispitanicima bilo najlakše obavljati zadatke samostalno, iako je učinak u ovoj situaciji bio najveći. Nema razlika u općoj procjeni težine između situacija kad se isti zadaci obavljaju kao primarni, ili kao sekundarni.

Parametri sinus aritmije reflektirali su varijacije u težini zadataka, s tim da je srednja vrijednost R-R intervala reflektirala ukupnu težinu zadatka, dok su parametri varijabiliteta R-R intervala reflektirali razlike u veličini mentalne komponente pojedinih zadataka i/ili situacija.

Općenito govoreći, različiti aspekti eksperimentalnih situacija nejednako se odražavaju na parametre korištenih zavisnih varijabli, stoga je u ispitivanjima slične vrste važno odabrati odgovarajuće zavisne varijable, uzimajući u obzir aspekte težine i prirode zadataka koji se žele ispitati.

A COMPARATIVE EVALUATION OF THREE FACTOR ANALYTIC METHODS

Gregor Sočan

Department of psychology, University of Ljubljana

We shall report some results on a comparison of three factor analytic methods in various conditions of sample size, average communality and factor overdetermination. The three methods included Maximum Likelihood Factor Analysis, Minres Factor Analysis (a variant of the least squares factoring) and Minimum Rank Factor Analysis (MRFA). The latter is a recently developed method of common factor analysis with two unique features. First, it produces communality estimates yielding a proper (positive semidefinite) reduced correlation matrix. Second, it makes possible to estimate the proportion of common variance left unexplained after the extraction of r common factors; this measure is a useful descriptive diagnostic for determining the optimal number of extracted factors. Our simulation study used simulated sample correlation matrices, based on contrived population loading matrices. The accuracy of the estimates of loadings was assessed by the congruence coefficient and by the mean absolute deviation. All three investigated factors notably influenced the accuracy. The three methods were not equally accurate: the estimates by Minimum Rank Factor Analysis had the highest average congruence, and the Minres estimates had the smallest mean absolute deviation. The differences among the methods were larger in the less favorable conditions. Further, the presence of a Heywood case notably reduced the accuracy of all methods, too. Heywood cases seem to deteriorate the performance of Maximum Likelihood Factor Analysis more than the performance of Minres and MRFA. Our conclusion is that Minres and MRFA should be preferred to Maximum Likelihood Factor Analysis in most cases.

OPERACIONALIZACIJA LOKUSA KONTROLE SKALOM LOK2003

Jelena Šakotić-Kurbalija i Jasmina Kodžopeljić

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Novi Sad

Nastojeći da operacionalizacijom lokusa kontrole obuhvatimo sva značenja koja ovaj teorijski konstrukt podrazumeva (lokus uzročnosti, opažena kontrola i prihvatanje odgovornosti), konstruisali smo skalu LOK2003 (autori: Šakotić, Franceško, Kodžopeljić i Mihić).

Skala sadrži procene u 8 relevantnih životnih oblasti. Od ispitanika se prvo traži da proceni koliko je on lično uspešan u datoj oblasti, a potom i da proceni koliko su na takvu uspešnost uticali različiti unutrašnji i spoljašnji faktori. Sve procene se vrše na petostepenoj skali Likertovog tipa, i uvek se ispitaniku nudi isti set objašnjenja koji obuhvata procenu njegovog verovanja o udelu uticaja različitih vrsta unutrašnjih (a. sposobnosti i/ili osobine ličnosti; b. uloženi trud) i spoljašnjih faktora (c. aktivnosti drugih ljudi, d. sudbina i/ili sticaj okolnosti).

U cilju utvrđivanja psihometrijskih karakteristika skale LOK2003, prikupili smo podatke na uzorku od 2741 ispitanika, oba pola, starosti od 17 do 43 godine, različitog obrazovnog i socio-ekonomskog statusa. Istraživanje je sprovedeno na celokupnoj teritoriji Srbije i Crne Gore (obuhvaćeno je prvenstveno urbano stanovništvo iz sledećih regiona: Vojvodina, Šumadija sa Beogradom, Južna Srbija i Crna Gora).

Dobijeni rezultati ukazuju na zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike novokonstruisanog instrumenta. Pouzdanost skale LOK2003 merena Cronbachovim Alfa koeficijentom iznosi 0,85. Kaiser, Mayer, Olkin-ova mera reprezentativnosti je 0,94, a normalizovani KMO koeficijent iznosi 0,81. Prosečna korelacija među stavkama je 0,15; dok homogenost merena H2 kriterijumom Momirovića i Kneževića iznosi 0,33.

PROMJENE NEKIH ASPEKATA ISPITNOG STRESA U PREDISBITNOM I POSTISPITNOM PERIODU

Nataša Šimić i Ilija Manenica
Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru

Brojna su ispitivanja pokazala da se studenti prije, za vrijeme i nakon ispita nalaze u stanju stresa, čija razina zavisi, inter alia, i o vremenu preostalom do ispita, odnosno proteklom od ispita.

Cilj ovog ispitivanja bio je ispitati kako se veličina stresa, te njegova emocionalna i mentalna komponenta mijenjaju u predisbitnom i postispitnom periodu, tj. odražavaju na promjene nekih psihofizioloških varijabli. Pošlo se od pretpostavke da će doći do sumacije efekata stresa u predisbitnom periodu, koji će kulminirati neposredno prije ispita, a nakon ispita očekivalo se smanjenje razine reakcija na stres.

Ispitivanje, u kojem je sudjelovalo 12 ispitanica, izjednačenih po relevantnim varijablama, uključivalo je određivanje anksioznosti (crte i stanja), visoke aktivacije i procjenu bojazni od ispita. Ispitanicima su, također, kontinuirano registrirani srčani R-R intervali u trajanju od 10 minuta, za što je korišten osmokalni računalni poligraf (Powerlab). Ispitivanja su vršena dvadeset, deset i jedan dan prije ispita, jedan sat prije početka ispita, te jedan dan i 10 dana nakon ispita.

Razine anksioznosti, bojazni od ispita i visoke aktivacije, tj. stresa, mijenjale su se na sličan način, pokazujući skoro linearno povećavale približavanjem ispita. Promjene parametara R-R intervala u predisbitnom periodu, kao i njihova spektralna analiza, pokazale su da se približavanjem ispita povećava ukupna razina stresa, te da se odnos između emocionalne i mentalne komponente stresa mijenja. Spektralna analiza je također pokazala da, gledano kroz promjene tzv. SMI-indeksa, dolazi do supresije frekvencija u niskom (emocionalna komponenta) i srednjem dijelu spektra (mentalna komponenta), iako je relativno veća supresija opažena u srednjem dijelu spektra. To znači da približavanjem ispita mentalna komponenta stresa postaje relativno prevalentnija od emocionalne.

Mjerenja i analize rezultata u postispitnom periodu pokazale su da dolazi do promjena parametara svih opažanih varijabli, koji ukazuju na nagli pad razine ukupnog ispitnog stresa i promjene relativnog odnosa njegovih dviju glavnih komponenti.

SPOL, STARENJE I SEKSUALNOST: STRUKTURA I DINAMIKA SEKSUALNOG ZADOVOLJSTVA U HETEROSEKSUALNOM UZORKU URBANIH ŽENA I MUŠKARACA

Aleksandar Štulhofer
Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Jelena Zelenbrz
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Ivan Landripet, Simona Kuti i Margareta Gregurović
Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Hrvoje Tiljak
Dom zdravlja Zagreb, Centar

Rad ispituje strukturu i dinamiku seksualnog zadovoljstva (SZ) u prigodnom uzorku od skoro 1000 zagrebačkih muškaraca i žena, heteroseksualne orijentacije, između 20 i 60 godina starosti. Autori analiziraju spolnu specifičnost SZ, uspoređujući čimbenike koji, pozitivno ili negativno, djeluju na SZ. Također, autori propituju dinamiku SZ, analizirajući razlike među dobnim skupinama. Protivno očekivanjima, ustanovljeno je značajno poklapanje prediktora muškog i ženskog SZ, te neovisnost razine SZ o dobi - bez obzira na negativan utjecaj starenja na seksualni interes. U zaključku, autori razmatraju rezultate unutar interpretativnog okvira biosocijalnog modela ljudske spolnosti, sumirajući prinos studije razumijevanju dinamike intimnih odnosa.

BONNARDELOVA SINUSOIDA: TEMELJNE MJERNE OSOBINE

Fuad Topić Ibrahimpašić
Dom zdravlja MUP-a, Zagreb

Vladimir Kolesarić i Dragutin Ivanec
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U radu je prikazan kratki povijesni pregled razvoja testova psihomotorike u Hrvatskoj i svijetu i u tom kontekstu nastanak Bonnardelove sinusoide. Koristeći kompjuteriziranu izvedbu Bonnardelove sinusoide koja dozvoljava skupnu primjenu, provedeno je istraživanje bazičnih mjernih osobina ovog testa na skupini od N=1474 dobro motiviranih odraslih muških osoba raspona dobi od 19 do 55 godina. Utvrđeni su temeljni parametri pojedinih mjernih varijabli kao i njihova faktorska struktura. Također je istražena povezanost između pojedinih mjernih varijabli s jedne strane i tri kognitivna testa (perceptivni, spacijalni i Bennetov DAT) kao i jednog konativnog (Eysenckov EPQ) s druge strane. Dobiveni rezultati različitih interakcija između rezultata pojedinih testova i mjernih varijabli testa okulomotorne koordinacije podupiru hipotezu o znatnom udjelu kognitivnih sposobnosti u varijanci rezultata koji se postižu na Bonnardellovoj sinusoidi.

OPĆA KULTURA ISTINSKIH VREDNOTA POZNAVANJEM GENIJA

Nenad Trinajstić
Institut Ruđer Bošković, Zagreb

Josip Golčić
Ičići

Većina testova opće kulture saturirana je pseudovrednotama i ustupcima pomodarstvu. Geniji, ili veleumovi, unapređuju svekolik progres znanosti i umjetnosti, kulture i civilizacije, tehnike i tehnologije, dakle istinske vrednote na opću dobrobit svega živog na Gei. Geniji odbijaju pamtiti sve veći balast pseudovrednota, informativno spoznajnog smeća, pa nemaju šanse na takovim testovima opće kulture kao TV Milijunaš npr. Naravno da s vremenskom distancom i kod genija nalazimo zabluda, ali i istinskih vrednota, koje odolijevaju zubu vremena, zbog kojih su postali i ostali velikani. Nerješiv problem je što nitko ne zna tko su 50 ili sto najvećih svih vremena, zemalja i područja rada, pa je naš izbor subjektivni kompromis. U pretestu kronološki nižemo kada i gdje je živio i po čemu je čuven, a ispitanici aktivnim – težim dosjećanjem upišu o kome se radi. U retestu dodajemo i njihova imena, ali abecedno, s dodatnim distraktorom – viška genija iz "druge lige", a ispitanici "pasivnim" lakšim prepoznavanjem teže poboljšati svoj rezultat iz pretesta, birati i sparivati tražene, eliminirajući višak balastnih imena. Kad bi akademici i univerz. prof. dali svoje neovisne popise genija, mogli bi se još više, asimptotski primaći konsenzusu.

DEDUKCIJA S KONDICIONALIMA: PRIMJENA METODE ANALIZE VERBALNIH PROTOKOLA

Pavle Valerjev i Josip Ćirić
Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru

Teorija mentalnih modela (Johnson-Laird i Byrne, 1991) tumači procese deduktivnog zaključivanja konstrukcijom mentalnih reprezentacija koje kombiniraju stanja slučajeva na takav način da sadrže valjane konkluzije. Deduktivni zadaci su tim teži za rješavače čim je radno pamćenje više opterećeno brojem konstruiranih mentalnih modela. Valerjev (1998) je u funkcionalnom eksperimentu potvrdio valjanost takve implikacije, no otvorila su se nova pitanja, naročito ona koja se tiču sklonosti ispitanika da koriste bikondicionale umjesto kondicionala. Cilj ovog rada je daljnja validacija takve hipoteze, no primjenom metode glasnog mišljenja i tehnikom analize protokola. U istraživanju su sudjelovali studenti psihologije i filozofije. Izabrani su odgovarajući kritični zadaci koji za iznošenje ispravnog zaključka provociraju uporabu kondicionala, a ne bikondicionala. Odgovori ispitanika snimani su preko mikrofona na računalo. Analiza je uključila kodiranje i analizu protokola te pokazuje dobro slaganje rezultata s navedenom hipotezom o načinu konstrukcije mentalnih modela i uspješnošću izvođenja deduktivnih zaključaka. Potvrdilo se da ispitanici imaju jaku sklonost korištenja bikondicionala, dok obični kondicionali predstavljaju za njih neintuitivan i neprirodan način zaključivanja. Konačno, postignut je i metodološki cilj rada: metoda glasnog mišljenja kao i tehnika analize verbalnih protokola su prikladni za ispitivanja postavki teorije mentalnih modela, naročito kod zahtjevnijih zadataka koji traže veći broj modela i kod kojih vrijeme odgovora postaje nedovoljno pouzdana mjera.

UČENIČKI URADAK U MATEMATICI – DOPRINOS STAVOVA I MATEMATIČKE ANKSIOZNOSTI

Vesna Vlahović-Štetić, Daria Rovin, Lidija Arambašić
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Stavovi roditelja, posebice majki, prema obrazovanju mogu djelovati na stavove djece i na dječji uradak. Istraživanja, ovisno o dobi djece pokazuju neke razlike u uratku između djevojčica i dječaka, a razlike su izrazitije ukoliko se ispituju učenčki stavovi i vjerovanja o matematici. Pretpostavljamo da su u podlozi rezultata djevojčica i dječaka različiti modeli roditeljskog utjecaja. Ovim istraživanjem željeli smo ispitati međusobne odnose stavova djece i njihovih majki prema matematici, dječjeg uspjeha u matematici i njihove matematičke anksioznosti. Posebno konstruiranim skalama stavova i matematičke anksioznosti ispitano je 125 učenika viših razreda osnovne škole, prikupljene su njihove školske ocjene iz matematike te su skalom stavova prema matematici ispitane njihove majke. U skladu s postavljenim modelom provedene su regresijske analize za cijeli uzorak i posebno za učenice i učenike. Na ukupnom uzorku pokazano je da je stav majke značajan prediktor ocjena i stavova učenika, a stav učenika je značajan prediktor matematičke anksioznosti. Kod dječaka značajnim se pokazao samo stav prema matematici za predikciju anksioznosti. Kod djevojčica stavovi majke su značajni za predikciju ocjena i stavova učenika prema matematici, stavovi učenika predviđaju anksioznost, a ona je ujedno prediktor ocjene. Na temelju dobivenih rezultata može se pretpostaviti model odnosa ispitanih varijabli ali i zaključivati koje varijable djeluju na dječji uradak u matematici (prvenstveno uradak djevojčica) te u skladu s tim razviti odgovarajuće stručne intervencije.

AKUSTIČNA PRIRODA KRATKOROČNOG PAMĆENJA I EFEKT MJESTA U SERIJI

Andrea Vranić, Mirjana Tonković i Darja Maslić Seršić
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

U zadacima dosjećanja prezentirane liste riječi uobičajenim nalazom smatra se umjereno dobro dosjećanje početnog dijela liste, relativno slabo dosjećanje središnjeg dijela liste, te odlično dosjećanje riječi s kraja liste. Istraživanja pokazuju kako dosjećanje recentnih elemenata niza ovisi o kratkoročnom pamćenju, dok dosjećanje ranih elemenata odražava dugoročne aspekte pamćenja (Baddeley, 1999). Također se pokazalo da na dosjećanje recentnih elemenata ne djeluju faktori koji utječu na uradak na ostatku krivulje dosjećanja (poznatost i konkretnost riječi, brzina prezentacije). S obzirom na utvrđenu akustičnu prirodu kratkoročnog pamćenja, cilj je ovog rada bio ispitati utjecaj akustične sličnosti zadnjih elemenata u nizu na efekt recentnosti.

Provedena su tri eksperimenta. Svaki eksperiment uključivao je situaciju neposrednog i odgođenog dosjećanja. U prvom eksperimentu korištena je lista smislenih nepovezanih riječi jednake frekvencije. Potvrđen je uobičajen nalaz boljeg dosjećanja primarnih i recentnih elemenata niza pri neposrednom dosjećanju, odnosno samo primarnih u situaciji odgođenog dosjećanja. Posljednjih pet riječi podražajne liste u drugom eksperimentu činile su akustično slične riječi. U trećem eksperimentu ista je lista riječi prezentirana auditivno. Testirane su razlike u dosjećanju elemenata ovisno o njihovom položaju u nizu, te razlika u rasponu pamćenja. Prikupljeni su i podaci o dosjećanju prezentiranih riječi tri dana nakon samog eksperimenta. Rezultati eksperimenata komentirani su u okviru modela radnog pamćenja Baddeleya i Hitcha (1974), te istraživanja utjecaja proaktivne inhibicije na dosjećanje.

PERCEPCIJA I PROCJENA OPISANOG DJELA SILOVANJA PREMA STUPNJU BLISKOSTI NAPADAČA I ŽRTVE

Maja Vurnek
Zagreb

Željka Kamenov
Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb

Tajana Ljubin
Viša policijska škola u Zagrebu

Ovim se istraživanjem pokušalo ispitati kako studentska populacija percipira i procjenjuje opisano kazneno djelo silovanja s obzirom na stupanj bliskosti između napadača i žrtve, uzevši u obzir spol procjenjivača i njegov ili njezin stav prema silovanju.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 473 sudionika, studenata 1. i 2. godine različitih studijskih grupa na zagrebačkom Sveučilištu. Broj muških sudionika bio je 245, dok je sudionica bilo 228. Instrument korišten u ovom istraživanju sastojao se od: vinjeta s opisima hipotetskih (hipotetskih bih izbacila) situacija u kojima je došlo do silovanja, 5 pitanja vezanih uz pročitani opis koja su se odnosila na procjenu opisanog napada, Fieldove skale stavova prema silovanju (Field, 1978), skale mitova o silovanju i pitanja o općim podacima sudionika: spol i dob.

Dobiveni rezultati pokazuju da studenti imaju relativno negativne stavove prema silovanju, pri čemu žene imaju negativnije stavove od muškaraca, manje su sklone smatrati žrtvu odgovornom za napad, opisano djelo procjenjuju težim, te očekuju težu kaznu za napadača. Također je utvrđeno da sudionici u manjoj mjeri krive žrtvu, procjenjuju opisano djelo težim i za njega očekuju dužu kaznu u situaciji kada je napadač žrtvi nepoznat nego u situacijama kada se žrtva i napadač poznaju. Uzroci silovanja percipiraju se različito, ovisno o opisanoj situaciji. Utvrđeno je da postoji povezanost stavova prema silovanju s percepcijom i s procjenom opisanog silovanja. Sudionici koji imaju manje negativne stavove prema silovanju skloniji su kriviti žrtvu, procjenjivati opisano djelo lakšim i za njega očekivati kraću kaznu.

WHEN INCOMPETENCE LEADS TO COGNITIVE COHERENCY

Robert A. Wicklund and Ivona Škreblin

Università degli Studi di Trieste – Dipartimento di Psicologia, Trieste

The study was designed to examine the idea that incompetence in a certain area, such as certain types of social relations, will lead to trying to be more cognitively consistent in that area. By "consistency" we intend the person's manifesting higher correlations among attitudes or intended future behaviors pertinent to the area of functioning.

The issue of interest was the advantages of sexual relations outside an ongoing relationship. (1) We divided the sample in two, according to their amount of past experience in this issue and (2) we gave half of them an active role, and the other half a passive role, in confronting the issue. Then we created two extreme groups: The "competent" group had past experience and took an active role during the study, in the sense of re-writing the idea. The other extreme group ("incompetent") had no experience with the idea and had a passive role in their exposition to the idea.

We found the following differences: (1) The correlation between liking the idea and agreeing with it was significantly higher for the incompetent than for the competent group. (2) The correlation between favorability (liking + agreeing) and intended future use was again higher for the incompetent group than for the competent one. (3) Finally, the correlations between favorability and intended behavioral change followed the same pattern.

The results thus indicate that a sense of insecurity in an area, based on lack of experience and on one's passive role in the area, leads to the person's creating strong coherencies among the cognitive aspects of that same area.

RETHINKING THE EXPERT QUERYING METHODOLOGY FROM A COGNITIVE SCIENCE PERSPECTIVE

Andrej Zaluski

Cognitive Science Section, Department of Psychology, University of Graz

Knowledge space theory (KST) provides a knowledge representation language suitable for developing adaptive tutoring systems (ATSs) which pay particular attention to prerequisite relationships among learning objects. These knowledge representations may be established using expert querying methods (Koppen & Doignon; Dowling). Given sets of items, knowledge units or skills, the computer-based, automatic procedures present the knowledge providers with standardised questions on prerequisite relationships among the set elements in order to establish consistent and complete representations with a minimal number of questions asked. Cognitive science, uniting 'mind-related' disciplines and including topics such as philosophical considerations of knowledge systems to computer science investigations of naturalistic knowledge engineering (Bell & Hardiman), offers a framework for analysing and improving the expert querying procedures. Indeed, the procedures seem to be fully in accordance neither with knowledge engineering experiences, knowledge-based system design principles, nor human-computer interaction literature. Besides the general critique that such knowledge elicitation tools which mimic the knowledge engineer's behaviour are not capable of a genuinely intelligent interaction, there are flaws which do not require waiting for immense advances in intelligent information technology. The expert querying does not clearly separate knowledge elicitation from knowledge encoding. The knowledge acquisition is conceived as a one-pass process and lacks an iterative character. The KST-based ATS users are not included in the knowledge acquisition process. These 'computer-based knowledge engineers' lack many of the qualities naturalistic knowledge engineering talks of as vital for successful knowledge acquisitions in the real world settings. This analysis suggested another line of the formal development of the expert querying procedures which are conceptualised as semi-automatic but pay closer attention to the knowledge provider-computer interaction by introducing mediating representations besides the resulting one.

POSTTRAUMATSKA PRILAGODBA MLADIH ADOLESCENATA ČIJI SU OČEVI POGINULI TIJEKOM RATA

Sibela Zvizdić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Sarajevo

Ispitati razinu posttraumatske prilagodbe (psihološka stanja, poremećaji ponašanja i školski uspjeh) ispitanika koji su tijekom rata doživjeli traumatski gubitak oca i ispitanika koji nisu bili suočeni s tim gubitkom. Ispitati razinu posttraumatske prilagodbe u muških i ženskih ispitanika.

Mlađi adolescenti tj. učenici od V do VIII razreda iz deset osnovnih škola Kantona Sarajevo. Uzorak je podijeljen na dva subuzorka: 1) 208 ispitanika (105 dječaka, 103 djevojčice) koji su tijekom rata doživjeli traumatski gubitak oca; 2) 203 ispitanika (99 dječaka, 104 djevojčice) iz kontrolnog uzorka. Podaci o varijablama ponašanja ispitanika prikupljeni su od njihovih majki (N=410) i nastavnika (N=103). Korišteni su sljedeći instrumenti: upitnici za ispitivanje ratnih i postratnih traumatskih/stresogenih iskustava; upitnik PTSR (Kuterovac i sur., 1997); skala depresivnosti (Birleson, 1981); skala za procjenu stanja anksioznosti (Spielberg i sur., 1970); upitnik psihosomatskih reakcija (Keresteš, Kuterovac, Vizek-Vidović, 1994); dvije skale poremećaja u ponašanju djece za nastavnike i majke (Barath, Franc, Vizek-Vidović, Kuterovac, 1994).

Istraživanje je dio većeg istraživačkog projekta vođenog od strane Zvizdić i Butollo (1997/1998) uz podršku Volkswagen Stiftung Trauma Programa (tadašnji voditelj VWS Programa bio je prof. dr. Butollo).

Putem diskriminacijske analize utvrđeno je da se dvije grupe ispitanika najviše razlikuju prema intruzivnim simptomima, simptomima suženog raspona osjećanja te depresivnim reakcijama. Rezultati analize ukazuju na srazmjerno slabo globalno razlikovanje dviju grupa ispitanika na temelju skupa varijabli posttraumatske prilagodbe. Prema rezultatima složenih analiza varijance po pojedinim kriterijskim varijablama utvrđena je značajna razlika u razini PTSR, depresivnih reakcija, školskog uspjeha i poremećaja ponašanja između ispitanika čiji su očevi poginuli i ispitanika iz kontrolnog uzorka. Također, rezultati ukazuju na prisutnost značajnih razlika u razini posttraumatske prilagodbe s obzirom na spol ispitanika.

KAZALO AUTORA

Agostini, T. 63	Golčić, J. 33, 73
Ajduković, D. 10	Gregov, Lj. 52
Ajduković, M. 11	Gregurović, M. 71
Akrap, L. 31, 56	Hauptfeld, V. 56
Altaras, A. 12	Horvat, M. 15
Ambrosi-Randić, N. 13	Hromatko, I. 34
Arambašić, L. 75	Ivanec, D. 35, 72
Bajec, B. 14	Janig, H. 36
Bajšanski, I. 41	Jeličić, H. 37
Bencarić, Z. 56	Jelić, M. 39
Benko, M. 15	Jenjić, D. 46
Bezinović, P. 17, 54	Jerinić Katić, S. 38
Bilalbegović Balsano, A. 37	Jokić-Begić, N. 31, 56
Blanuša, N. 18	Kamenov, Ž. 39, 77
Brajković, L. 56	Keresteš, G. 40
Bratko, D. 19, 25	Knežević, A. 59
Brenk, K. M. 20	Kodžopeljić, J. 30, 69
Bubić, A. 21	Kolesarić, V. 72
Bucik, V. 14, 22	Kolić-Vehovec, S. 41
Bugarski, V. 23	Komidar, L. 42, 60
Buško, V. 24, 46, 62	Konrad, E. 43
Butković, A. 25	Kostović, M. 44
Chamorro-Premuzic, T. 26	Kotzmuth, A. 35
Čorkalo, D. 10	Kralj, T. 50
Čorko, I. 27	Krizmanić, M. 45, 56
Čirić, J. 74	Kulenović, A. 24, 46, 57
Čubela Adorić, V. 28, 47	Kuti, S. 71
Dimitrijoska, S. 65	Lacković-Grgin, K. 28, 47
Domijan, D. 29	Landripet, I. 71
Dosualdo, P. 63	Lauri Korajlija, A. 23, 56
Đurović, D. 61	Luccio, R. 48
Franceško, M. 30, 39	Ljetna psihologijska škola 49
Franić, M. 31	Ljubešić, M. 50
Fulgosi, A. 32	Ljubin, T. 77
Galić, S. 56	Ljubotina, D. 51
Galmonte, A. 63	Manenica, I. 52, 70
Gianni, A. 63	Maslić Seršić, D. 53, 76
Golčić, G. 33	Mejaški Bošnjak, V. 44

Mihić, V. 30, 39
Modolo, L. 63
Moutafi, A. 26
Moutafi, J. 26
Musa, A. M. 51
Nekić, M. 47
Nikčević-Milković, A. 54
Pačić-Turk, Lj. 56
Papić, M. 57
Pašić, E. 58
Pavin, T. 35
Penezić, Z. 47
Petrović, N. 58, 59
Podlesek, A. 42, 60
Pokrajac-Bulian, A. 61
Proroković, A. 52
Radić, E. 12
Radoš, M. 44
Rajčević, A. 62
Righi, G. 63
Rovan, D. 64, 75
Sardzoska, E. 65
Sindik, J. 66
Sladović Franz, B. 11
Slavić, A. 67

Sočan, G. 68
Stamenkova-Trajkova, V. 65
Stefanovska, A. 14
Šakotić-Kurbalija, J. 69
Šimić, N. 70
Škreblin, I. 78
Štulhofer, A. 71
Tadinac Babić, M. 21, 34
Tiljak, H. 71
Tkalčić, M. 17
Tokuda, K. 13
Tomljenović, Ž. 54
Tonković, M. 53, 76
Topić Ibrahimpašić, F. 72
Trinajstić, N. 73
Valerjev, P. 74
Vlahović-Štetić, V. 75
Vračić, I. 56
Vranić, A. 53, 76
Vurnek, M. 77
Wicklund, R. A. 78
Zaluski, A. 79
Zelenbrz, J. 71
Zvizdić, S. 80